

Magyar Női Érdekvégyesítő Szövetség
46 civil szervezetet tömörítő ernyőszervezet

A MAGYAR NŐI ÉRDEKVÉGYESÍTŐ SZÖVETSÉG

ÁRNYÉKJELENTÉSE

A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény magyarországi végrehajtásáról számot adó, az ENSZ CEDAW Bizottság 39. ülészakán tárgyalt VI. Magyar Időszaki Kormányzati Jelentés kritikai vizsgálatával egységes szerkezetben

2007

1. FEJEZET

Összefoglaló

A nemi hovatartozáson alapuló diszkrimináció megelőzése és megszüntetése, ha az ENSZ CEDAW Bizottsága számára benyújtott *VI. Időszaki Kormányzati Jelentés* igyekszik is ezt a nyomást kelteni, korántsem szerepel előkelő helyen a Magyar Kormány napirendjén .

A valóságban alig állnak rendelkezésre a nők és férfiak társadalmi egyenlőségét szolgáló intézmények, elvéve talákozunk a nők és a férfiak egyenlőségét célzó közpolitikai intézkedésekkel, ezeket, s a ritkán, ad-hoc jelleggel kezdeményezett célzott programokat is jobbra e speciális területen tevékenykedő civil szervezetek bevonása nélkül valószínűleg meg. Összességében a végrehajtott intézkedések általában formálisak, felszínes jellegűek, azt érzékeltetve, hogy pusztán a látszat fenntartását szolgálják.

Az intézmények és a közpolitika szintjén az alábbi főbb, aggodalomra okot adó kérdések merülnek fel:

1.1 A társadalmi nemek kérdésével hosszabb ideje foglalkozó munkatársak menesztése a nők és férfiak társadalmi egyenlőségéért felelős kormányzati intézményből; a nők és férfiak közti társadalmi egyenlőség ügyének 'lefokozása' a legutóbbi választások után

Az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium 2005 folyamán gyakorlatilag teljes mértékben lecserélte a nők és férfiak társadalmi egyenlőségéért felelős kormányzati szerv, az akkori Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlősége Főosztály munkatársait. A 2006-os választások óta a nők és férfiak társadalmi egyenlőségéért felelős kormányzati egység a Szociális és Munkaügyi Minisztériumhoz tartozik. Az új minisztériumi struktúrában Esélyegyenlőségi Főosztályt hoztak létre. Ezzel párhuzamosan a nők és férfiak társadalmi egyenlőségéért felelős kormányzati szervet a hierarchia egy, a korábbihoz képest alacsonyabb szintjére helyezték: az Esélyegyenlőségi Főosztályon belül Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlősége Osztályként működik. Ezzel szemben főosztályi szintű képviselése van a romaügynek és a fogyatékkal élők ügyének.

1.2 A társadalmi nemek kérdéskörének képviselése a törvényhozó és egyéb állami szervezetekben

Megjegyzendő, hogy 2002 és 2006 között nem működött a Parlamentben női jogokkal foglalkozó bizottság illetve albizottság. A korábbi, nők jogaival foglalkozó vegyes albizottság megszűnt; de még formális fennállása során sem végzett semmi olyan, a társadalmi nemek témakörébe tartozó érdemi tevékenységet, amelyről a nagyközönség, vagy akár csak a női jogokkal foglalkozó civil szervezetek értesültek volna.

A két legfontosabb országos hatókörű, a nők elleni diszkriminációval kapcsolatos esetek felülvizsgálatában kompetens emberi jogi szerv, az Állampolgári Jogok Osztályok Biztosának Hivatala és az Egyenlő Bánásmód Hatóság nem rendelkezik kijelölt munkatárssal a nemi hovatartozáson alapuló diszkriminációs esetek kivizsgálására; e diszkrimináció-fajtáról az eljáró hatósági ügyintézők számára képzési programokat sem szerveznek.

1.3 A nők és férfiak társadalmi egyenlőségét célzó átfogó közpolitikai intézkedések és a *gender mainstreaming* érvényesítésének hiánya

Közel tíz éve annak, hogy a korábbi, 1997-ben elfogadott és 1998-as végrehajtási határidőt kijelölő Cselekvési Program helyébe a nők társadalmi helyzetét előmozdító új Nemzeti Cselekvési Program elfogadása aktuálissá vált, ám ez mind a mai napig nem került kidolgozásra. A gyakorlatban csak néhány, a korábbi Cselekvési Programban szereplő kisebb léptékű, komolyabb változások eléréséhez elégtelen feladatot valósítottak meg.

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény előírta a Köztársasági Esélyegyenlőségi Program kidolgozását. Ebből mindössze néhány kezdeti előzetes terv és elgondolás fogalmazódott meg; a Program évekig nem került elfogadásra. Ráadásul a törvény 2006-ban elfogadott módosításával¹ a jogalkotó egyszerűen hatályon kívül helyezte a Köztársasági Esélyegyenlőségi Programra vonatkozó rendelkezéseket. A civil szervezeteket nem tájékoztatták előre a törvény e szakaszainak hatályon kívül helyezésére vonatkozó jogalkotói szándékról.

Elsősorban az EU-tagsággal járó elvárásoknak köszönhető, hogy a *gender mainstreaming* stratégia alkalmazásának fontossága megjelent a közpolitikai dokumentumokban és diskurzusban. A gyakorlatban azonban néhány intézkedéstől és projekttől eltekintve a fogalmat nem sikerült intézményesen megérteni és érvényesíteni. Még azokban a dokumentumokban is hiányoznak a *gender mainstreaming* hatékony érvényesítését célzó eszközök és módszerek, s e tekintetben szakmailag igen gyengének is bizonyulnak, amelyek pedig – mint például az EU-s folyamatok keretei között készült program-dokumentumok – hangsúlyozottan hivatkoznak a *gender mainstreaming* stratégiára.²

1.4 Nem-semleges megfogalmazások a jogalkotásban

A témában megtett néhány pozitív jogi lépés is főként a nők és férfiak társadalmi egyenlőségét célzó EU-s irányelvek átültetésére vonatkozó jogharmonizációs kötelezettségnek köszönhető. A jogalkotók azonban még ezekben az esetekben is formális, technikai harmonizációra törekszenek, az irányelvek valódi célját és szellemét nem követve. Gyakori érv, hogy az általános, a nemek szempontjából semleges szabályozás elegendő a társadalmi nemek kérdéskörének kezelésére, és megfelelő védelmet biztosít a nők számára is.

1.5 A kormányzat ellentmondásos viszonyulása a női jogokkal foglalkozó civil szervezetekhez

Az előző kormányzati ciklus (2002-2006) legnagyobb részében a Nőképviselői Tanács (az 1999-ben, egy kormányhatározattal alapított, civil szervezeti képviselőkből, kijelölt kormányzati tisztviselőkből és független szakértőkből álló konzultatív testület) egyáltalán nem ülésezett. A ciklus vége felé a Tanácsot az akkori illetékes miniszter a civil szektor autonómiájának megsértésével hívta össze. A miniszter ugyanis, figyelmen kívül hagyva a kormányhatározat rendelkezését, amely szerint a civil szervezetek maguk választják a képviselőiket a Tanácsba, maga jelölte ki a civil szervezeti delegáltakat. A civil szervezetek sérelmezték ezt az eljárást. Az új kormány nagyobb hajlandóságot mutatott a Tanács összehívására, de az összehívás módját illetően hasonlóképpen járt el. A civil szervezetek jelenleg igen nehéz helyzetben vannak. Választaniuk kell: komolyan véve a miniszter által a társadalmi nemek egyenlőségével kapcsolatos

1 Lásd a 2006. évi CIV törvényt az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény módosításáról.

2 Az Európai Bizottság maga is rámutatott e hiányosságra egy jelentésében a társadalmi befogadásról szóló magyar nemzeti akcióterv kapcsán. Lásd: Európai Bizottság: *Report on social inclusion 2005 – An analysis of the National Action Plans on Social Inclusions (2004-2006), submitted by the 10 new Member States. (Jelentés a társadalmi összetartozásról 2005 – a tíz új tagállam társadalmi befogadásáról szóló, a 2004 és 2006 közötti időszakra vonatkozó nemzeti cselekvési tervének vizsgálata)* (online) Luxembourg 2005, Office for Official Publications of the European Communities, p. 147.

kérdésekben hangoztatott szándékokat, eltekinthetnek attól, hogy ebben az eljárásban nem tartják tiszteletben autonómiájukat; vagy pedig ragaszkodva jogaikhoz felhagyhatnak a részvétellel, azt kockáztatva hogy a Tanács elveszíti a lendületét, és elakad az egyébként fontos fejlődés. Meglátásunk szerint a fentiek a női jogokkal foglalkozó civil szervezetek tiszteletének hiányát mutatják.

1.6 A CEDAW Bizottság előző kormányzati jelentés nyomán kiadott ajánlásai végrehajtásának elmulasztása és a magyar egyéni panaszos eljárásokban hozott bizottsági döntések figyelmen kívül hagyása

A Bizottságnak a IV. és V. Összevont Kormányzati Jelentés kapcsán tett ajánlásai többségét ezidáig egyik kormánynak sem sikerült teljesítenie. A legutóbbi, a VI. Kormányzati Jelentés a CEDAW Bizottság előző Záró megjegyzéseiben felvetett kérdései közül többre egyáltalán nem is reagált. A CEDAW Bizottság előtt a T. A. ügyben folyó panaszos eljárás során a Magyar Köztársaság Kormánya a Bizottság általános – a családon belüli erőszakkal kapcsolatos állami fellépés elősegítésére irányuló – és speciális, az érintett áldozat egyéni helyzetének javítását szolgáló – ajánlásait egyaránt figyelmen kívül hagyta. Minden jel arra mutat, hogy a magyar kormány nem vette, nem veszi komolyan ezt a történelmi jelentőségű eljárást és döntést.

1.7 A jogi szabályozás gyengesége, a hatékony eljárások hiánya a női jogok speciális területein

Amint Árnýékjelentésünkben rá fogunk mutatni, még a főként az utóbbi két évben megtett fontos előrelépések is – olyan speciális területekre gondolunk itt, mint például a társadalmi nemek kérdésével kapcsolatos tudatosság növelése az oktatásban vagy a családon belüli erőszakkal szembeni fellépés – éppen a társadalmi nemekre vonatkozó konzisztens politika hiányát mutatják. Nyilvánvaló, hogy szórványos és felszínes kezdeményezések és intézkedések nem vezethetnek alapvető változásokhoz. A női jogok kérdésére fordított pénzügyi erőforrások korlátozott mértékéből pedig nem nehéz az elkötelezettség hiányára következtetni. A munka világán kívül eső területek – egészség, erőszak (a szexuális zaklatástól a családon belüli erőszakon keresztül a prostitúcióig és nőkereskedelemig), nemi sztereotípiák, reprodukív jogok – többnyire egyáltalán nem kapnak figyelmet. Ha mégis, akkor alkalmilag, összefüggéseikből kiragadva és nem a nők emberi jogainak hatékonyabb érvényesülését szolgáló átfogó politika által vezérelve kerülnek tárgyalásra.

1.8 A CEDAW Egyezmény mint jogforrás alkalmazásának hiánya

Ismereteink szerint a CEDAW Egyezményre, illetve a Bizottság T.A. kontra Magyarország ügyben hozott döntésére mindössze néhány esetben hivatkoztak a magyar bíróságok előtt (és akkor sem a bírák vagy az ügyészek, hanem a felek). A jelek szerint a bírák nem ismerik behatóbban az Egyezményt, amelynek alkalmazását tovább bonyolítja, hogy a magyar bíróságok egyébként is tartózkodnak az Alkotmány mint emberi jogi dokumentum közvetlen értelmezésétől (ez, mint tudjuk, az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik), következésképp a nemzetközi dokumentumokra történő hivatkozástól is elzárkóznak. Különösen nehéz tehát a magyar bíróságok előtt az Egyezményre érvelést alapítani.

A fenti kritikus pontokat figyelembe véve a kormányzat számára az alábbi ajánlásokat tesszük:

- emelje a nők és férfiak társadalmi egyenlőségéért felelős kormányzati szervet olyan intézményes szintre, ami hatáskört biztosít számára a nők és férfiak társadalmi egyenlőségét célzó politika formálására, befolyásolására és végrehajtására; s egyben lássa is el a szervezetet megfelelő emberi és pénzügyi erőforrásokkal;

- dolgozza ki a nők és férfiak társadalmi egyenlőségét célzó, rövid- és hosszú távú célokat és konkrét intézkedéseket tartalmazó nemzeti cselekvési programot, a határidők, felelősök, a szükséges pénzösszeg, és a monitorozást szolgáló mechanizmusok megjelölésével;
- méltányolja a területen tevékenykedő civil szervezetek munkáját, használja, aknázza ki e szervezetek szaktudását és tapasztalatait; kezelje partnerként e civil szervezeteket a jogszabályok és közpolitikai intézkedések előkészítése és végrehajtása során; biztosítson megfelelő anyagi erőforrást e civil szervezetek folyamatos támogatására; és végül
- késedelem nélkül és teljes terjedelemben hajtsa végre a CEDAW Bizottság 2002-ben Magyarország IV. és V. Kormányzati Jelentésének vizsgálata kapcsán megfogalmazott ajánlásait; továbbá a T.A. kontra Magyarország ügyben a Bizottság 2005-ben megfogalmazott általános és speciális ajánlásait.

2. FEJEZET

1. Cikk: A diszkrimináció fogalma

A nők és férfiak közötti esélyegyenlőség tárgyában a 2000-2001-ben a Parlament elé került egy törvényjavaslat, amelyet azonban még az általános vitára bocsátás előtt levettek a napirendről. 2003-ban egy általános, az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló antidiszkriminációs törvényt fogadtak el, azzal érvelve, hogy ez a nők számára is megfelelő védelmet fog biztosítani, ezért nincs szükség a nők és férfiak közötti társadalmi egyenlőségről szóló speciális törvényre. Bár a VI. Kormányzati Jelentés azt állítja, hogy „a törvény egyik legfontosabb célcsoportjai a nők”, valójában a törvény nem tartalmazza a nemi hovatartozáson alapuló diszkrimináció fogalmát, s egyetlen, e diszkrimináció-fajtára vonatkozó speciális rendelkezés sem található benne. A nemeket mindössze egyetlen helyen említi egy szóban, az (összesen húsz) diszkriminációs alapot tartalmazó felsorolásban.

Noha természetesen az általános nemzetközi emberi jogok teljes mértékben alkalmazhatók és alkalmazandók is a nőkre – ahogy a férfiakra is –, a nemzetközi jog színterén mégis szükségesnek vélték „(...) speciális, kifejezetten *gender-specifikus*, a nők különleges szükségleteire is tekintettel lévő jogi dokumentumok kidolgozását annak érdekében, hogy a női jogok súlyos és halmozott sérelmével minél hatékonyabban lehessen foglalkozni.”³ E megközelítést kellene nemzeti szinten is megérteni, és alkalmazni a hazai viszonyokra.

Fontos leszögeznünk: a törvény nem biztosítja a nők teljes körű védelmét a diszkriminációval szemben, ahogyan azt a CEDAW Egyezmény előírja. Az Egyezmény 1. Cikke értelmében a nők elleni diszkrimináció fogalmát minden területre alkalmazni kell. Tekintettel arra, hogy a diszkrimináció fogalma nem csupán a kormányok által vagy ezek nevében elkövetett cselekményekre vonatkozik, az államoknak minden szükséges intézkedést meg kell tenniük a nőkkel szembeni bármely személy, szervezet vagy vállalkozás által elkövetett diszkrimináció felszámolására (ideértve a nemi alapon elkövetett erőszakot is). Az Egyezményben foglaltakkal szemben azonban a törvény hatálya nem terjed ki e területek mindegyikére – például a családjogi kapcsolatok és a rokonok közötti kapcsolatok kívül esnek hatókörén – és nem vonatkozik minden személyre. Elsősorban a hatóságok, közintézmények tevékenységére, illetve bizonyos, főként a munka világához és a szolgáltatásnyújtáshoz kapcsolódó jogviszonyokra alkalmazandó.

A törvény 7. szakasza felsorolja azokat a rendelkezéseket, amelyek nem sértik az egyenlő bánásmód követelményét. A 2006-os módosítás bizonyos diszkriminációfajtákra vonatkozó még szigorúbb védelem érdekében a *közvetlen hátrányos megkülönböztetés* és a *jogellenes elkülönítés* esetében megtiltja a kivételek alkalmazását négy diszkriminációs alpra (faj, szín, nemzetiség, és nemzeti és etnikai kisebbséghez való tartozás), a nemi hovatartozáson alapuló diszkriminációra azonban nem. Ezt általában úgy magyarázzák, hogy a nőket meg kell védeni az olyan bánásmódtól is, amely nincs tekintettel az ő férfiaktól való biológiai különbözőségeikre, hiszen szerintük az ezen alapuló megkülönböztetés néha „szükséges, érthető, és éppen a nőket védi”, – mindenfajta megkülönböztetést tehát nem lehet megtiltani. A fentiek világosan mutatják a kormányzat és a jogalkotók szemléletmódját a nők elleni diszkriminációval kapcsolatban.

A szexuális zaklatás definíciója és tilalma nem megfelelően szerepel a törvényben. A szexuális zaklatásnak a törvénybe való beemeléséről folyó egyeztetések során a jogalkotók azzal érveltek, hogy a zaklatás definíciója lefedi a szexuális zaklatást is, ezért nem szükséges a szexuális zaklatást külön definiálni. A VI. Kormányzati Jelentés szerint a szexuális zaklatás fogalmának a magyar jogba való bevezetése folyamatban van. Azonban a törvény 2006-os decemberi módosításával egyetlen dolog történt e téren: a zaklatás meglévő, az e fogalomba tartozó magatartást meghatározó definíciójában a 'magatartást' kiegészítették a 'szexuális vagy egyéb természetű' jelzővel. A Jelentés azt a benyomást kelti, hogy ez utóbbi módosítás elegendő; illetve

3 *Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers.* (Az emberi jogok az igazságszolgáltatásban: Emberi jogi kézikönyv bírának, ügyészeknek és jogászoknak) Professional Training Series No. 9. United Nations New York and Geneva, 2003. p. 447.

hogyan az ez irányú módosítás szükségessége kizárólag azért merült fel, mivel az Egyenlő Bánásmód Hatóság felismerte, hogy bizonyos nemi hovatartozáson alapuló diszkriminációs esetek nem kezelhetők a szexuális zaklatásra vonatkozó rendelkezések nélkül. Pedig a Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség által az egyenlő bánásmódról szóló törvény elfogadása előtt a törvényjavaslatához készített átfogó bírálat már 2003-ban felhívta a figyelmet erre az előrelátható nehézségre. A javaslatot az akkoriban folyó egyeztetéseken elvetették, a benne foglalt ajánlásokat figyelmen kívül hagyták; és ugyanez történt az elmúlt három évben más civil lobbitevékenységek esetén is.

A törvény elfogadása előtt folyó vitában a civil szervezetek egyebek között felhívták a figyelmet arra is, hogy ez a hiányosság – a szexuális zaklatásra való speciális utalás hiánya – nem csupán a nőket akadályozza abban, hogy szexuális zaklatással szembeni védelemhez fűződő jogukat gyakorolják; de a nemzetközi (az ENSZ és EU által alkotott) normákkal és jogalkotási kötelezettségekkel is ellentétes. A jogszabály megalkotásakor tehát figyelmen kívül hagyták a nők elleni erőszak terén tevékenykedő civil szervezetek szaktudását, elemző és gyakorlati munkájának tapasztalatait, ami akkoriban sajnos általában is jellemző volt, és bizonyos mértékben még ma is megfigyelhető.⁴

A CEDAW Egyezmény szellemét és betűjét figyelembe véve a kormányzat számára az alábbi ajánlásokat tesszük:

- Vezesse be a jogrendszerbe a nők elleni diszkrimináció fogalmát a CEDAW Egyezmény 1. Cikkének megfelelően;
- Vizsgálja felül és módosítsa a jogszabályokat annak biztosítására, hogy a nők elleni diszkriminációhoz kapcsolódó fogalmak – ideértve a nők elleni erőszakot is – a nemzetközi normákkal összhangban kerüljenek megfogalmazásra; és
- a CEDAW Egyezménynek való teljes megfelelés érdekében dolgozzon ki speciális törvényt a nők elleni diszkriminációval szembeni küzdelem és a nők és férfiak társadalmi egyenlőségének elősegítése érdekében.

---

⁴ A törvényben a szexuális természetű cselekményekre vonatkozó rövid utalás a tiltott magatartások között még mindig nem felel meg a sem a CEDAW Bizottság 19. számú Általános Ajánlása 19. szakaszában lefektetett, sem az EU 76/207/EEC Irányelvet módosító 2002/73/EC irányelv 1. cikkének 2. bekezdésében meghatározott szexuális zaklatás-fogalomnak. Az utóbbi rendelkezéseit az EU tagállamoknak a nemzeti jogrendszerükbe 2005. október 5-ig kellett (volna) átültetniük.

3. FEJEZET

2. Cikk: Közpolitikai intézkedések a diszkrimináció felszámolására

Ahogy az Összefoglalóban jeleztük, a magyar helyzet fő jellegzetessége és egyben kritikus pontja, hogy hiányzik a nők és férfiak társadalmi egyenlőségét hatékonyan szolgáló jogi, politikai, és szolgáltató intézmények egész rendszere. Szintén jeleztük már, hogy a hatályos jogi szabályozás nemekre vak megközelítést alkalmaz, érzéketlen a nők speciális szükségletei iránt. Ezen általános megállapításon túlmenően alább ismertetünk néhány konkrét aggodalomra okot adó kérdést.

Az összefoglalóban már említettük, hogy a Nőképviselői Tanács 2002 óta évekig nem működött; 2004-ben mindössze két újjáalakulást célzó ülésre került sor, ami azonban eredménytelen maradt. Mind a 2004-es, mind a 2006. szeptemberi újjáalakulás aggodalomra adott okot a demokratikusság és a transzparencia tekintetében. Ennek ellenére a civil szervezetek jelenleg tagként részt vesznek a Tanács működésében, bírva a minisztérium ígéretét, hogy 2007 folyamán újjáalakítja a Tanácsot, megkérdőjelezhetetlen legitimitást biztosítva (azaz a civil szervezetek teljes autonómiáját tiszteletben tartva).

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság sem szakosított részleggel, sem kijelölt alkalmazottakkal nem rendelkezik a nők és férfiak közötti társadalmi egyenlőséggel kapcsolatos ügyek vitelére. Nem szerveztek a Hatóság munkatársai számára képzési programokat a nemi hovatartozáson alapú diszkriminációról. Az Egyenlő Bánásmód Tanácsadó Testület tagjai számára nem előírás, hogy a társadalmi nemekkel kapcsolatos szaktudással rendelkezzenek. A Tanácsadó Testület fennállása során még nem adott ki állásfoglalást kifejezetten a nemi hovatartozáson alapuló diszkrimináció tárgyában. A Egyenlő Bánásmód Hatóság honlapján a Testület üléseiről található beszámolók a fogyatékkal élőkre, romákra és gyermekekre vonatkozó problémák mellett nem utalnak egyetlen, a társadalmi nemekkel kapcsolatban megvitatott kérdésre sem.⁵

Az Emberi és Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosának Hivatalában nincs olyan munkatárs, akit kifejezetten a nemi hovatartozáson alapuló diszkriminációval kapcsolatos ügyek vizsgálatára jelöltek volna ki. Munkatársaik számára ebben a szervezetben sem szerveznek a nők elleni diszkriminációra vonatkozó speciális képzési programokat.

Még a VI Kormányzati Jelentés is elismeri, hogy a fenti szervek (az Egyenlő Bánásmód Hatóság és az Emberi és Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztos) gyakorlatában mindössze néhány eset található, amely a nők és férfiak társadalmi egyenlősége kérdésével foglalkozik.

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság az ügyek csoportosításánál nem használja a nemi hovatartozáson alapuló diszkrimináció kategóriáját, így az ilyen típusú ügyeket csak a többi kategóriából lehet összegyűjtögetni. A Hatóság egyebek mellett az alábbi kategóriákat használja: nemi szereppel kapcsolatos ügyek, családi állapottal kapcsolatos ügyek, anyasággal (terhességgel) és apasággal kapcsolatos ügyek, és zaklatással kapcsolatos ügyek (általában). A Hatóság honlapja 2006-ra vonatkozóan hat nemi szereppel kapcsolatos befejezett ügyet említ, melyből három kérelmet elutasítottak, és öt anyasággal (terhességgel) és apasággal kapcsolatos ügyet jelöl meg, közülük kettő került elutasításra⁶. A fenti ügyek ismertetésének egyikében sem utalnak a CEDAW Egyezményre.

Az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosának gyakorlatában 2002 és 2006 között három olyan ügyet találunk, amely az Alkotmány férfiak és nők közötti egyenjogúságról rendelkező 66. §-ra hivatkozik⁷. Ezen ügyek közül egy utal a CEDAW Egyezményre, egyetlen mondat erejéig.

A 2000 és 2006 közötti időszakban az Alkotmánybíróság nyolc döntésében hivatkozott az Alkotmány férfiak és nők közötti egyenjogúságról rendelkező 66. §-ára, ebből négy a kérelmet

---

5 Lásd www.egyenlobanasmod.hu

6 *uo.*

7 Az OBH 1927/2005, OBH 5159/2005, és az OBH 5726/2005 számú ügyek.

elutasító döntés volt. Közülük kettő hivatkozik a CEDAW Egyezményre, ezek egyike a férfiak elleni diszkriminációval foglalkozik⁸.

A Kormányzati Jelentés helyesen állapítja meg: az esetek csekély számának egyik oka az, hogy a nők nem ismerik a jogaikat. Megítélésünk szerint — bár a VI. Kormányzati jelentés a CEDAW Egyezmény széles körben való megismertetéséről beszél⁹ — ez éppen azt bizonyítja, hogy a kormányzat nem biztosított folyamatos és széleskörű nyilvánosságot az Egyezménynek és más vonatkozó nemzetközi normáknak, és nem is támogatott ilyen jellegű tevékenységeket. A diszkrimináció női áldozatai nem kapnak speciális segítséget ügyük illetékes fórumok elé viteléhez. Ezenfelül a diszkriminációs ügyekkel foglalkozó tisztviselők szaktudás hiányában gyakran nem ismerik fel, illetve nem kezelik megfelelően a nemi alapú diszkriminációval kapcsolatos ügyeket.

A CEDAW Egyezmény, minthogy része a magyar jogrendszernek: jogforrás, hivatkozható a magyar bíróságok előtt. Azonban – figyelembe véve az Egyezmény alacsony ismertségi fokát a bírák és ügyvédek között – feltételezzük, hogy az Egyezményt ritkán hivatkozzák a bíróságok előtt.¹⁰ Ez alól mindössze néhány, a nők és férfiak társadalmi egyenlősége terén aktív civil szervezet és jogász jelent kivételt.

A kormányzati tisztviselők és bírák számára szerveztek képzési programokat az egyenlő bánásmódról – általában., kifejezetten a nemi hovatartozáson alapuló diszkrimináció és a nők és férfiak társadalmi egyenlősége témájában szervezett széleskörű képzésekről ugyanakkor nincs tudomásunk. Általánosságban elmondható, hogy nincs érdeklődés, de még nyitottság sem a gender-specifikus képzési programokra. Példaként említjük, hogy a Magyarországi Női Alapítvány ingyenes képzést ajánlott a nők és férfiak közötti társadalmi egyenlőség témájában az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatalának (ez felel egyebek között a bírák oktatásáért), de az ajánlatot nem fogadták el. A néhány, a női jogok témájában a Hivatal által vállalt képzést a NANE Egyesület tartotta a Hivatallal együttműködésben, családon belüli erőszak témában. A képzések pénzügyi forrását szintén a civil szervezet nyújtotta elsősorban, a Hivatal részleges hozzájárulásával. A képzések megtartására egyedül a Hivatal egy elkötelezett munkatársa segítségével volt lehetőség. Más szóval a bíróságok részéről széleskörű és rendszeres érdeklődés nem tapasztalható.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy az ún. 'Esélyek Házai' (az esélyegyenlőség előmozdítása céljából néhány éve létrehozott hálózat tagjai) megfelelő tudás illetve kapacitás hiányában nem készültek fel arra, hogy a társadalmi nemek kérdéskörében is hatékony fókuszpontokként működjenek. Nem érzékelhető a hálózatban a társadalmi nemek szempontjaira érzékeny speciális szemléletmód: az e körben kifejtett aktivitás az egyes munkatársak személyes érdeklődésétől és érzékenységétől függ. Ezidáig nem értesültünk arról, hogy az Esélyek Házai munkatársait a társadalmi nemek témakörében képezték volna.

A fentiek alapján a kormányzat számára az alábbi ajánlásokat tesszük:

- integrálja teljes mértékben a társadalmi nemek kérdésére érzékeny szemléletmódot a nők elleni diszkriminációval kapcsolatos ügyek kivizsgálására hatáskörrel rendelkező nemzeti testületek munkájába;
- szervezzen és támogasson kötelező képzési programokat a nemi alapú diszkriminációról és a nők és férfiak társadalmi egyenlőségéről minden szektor kormányzati tisztviselőinek, az igazságszolgáltatásban dolgozóknak és minden olyan jogi szakembernek, aki a nők elleni diszkriminációval foglalkozik; és
- szervezzen rendszeres országos programokat annak érdekében, hogy a nők megismerhessék a CEDAW Egyezményben lefektetett jogaikat.

---

8 Konkrétan az 58/2001 (XII.7.) és a 28/2000 (IX.8.) számú ügyek. Mindkettő bemutatásra került a korábbi Árnýékjelentésben.

9 A Kormányzati Jelentés 3. szakasza

10 E témában ezidáig nem készült kutatás.

4. FEJEZET

4. Cikk: Átmeneti speciális intézkedések az egyenlőség elérésére

Bár az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló törvény biztosít jogi lehetőséget az előnyben részesítés alkalmazására általában, a vonatkozó rendelkezések ugyanakkor nélkülözik a társadalmi nemek helyzetére érzékeny szemléletmódot. Ez fölveti a kérdést, hogy a törvény valóban alkalmas-e a nők *de facto* egyenlőségének előmozdítására. A gyakorlatban nincs tudomásunk ilyen jellegű átmeneti speciális rendelkezésekről sem a jogalkotói, adminisztratív és végrehajtói, sem pedig a közpolitikai területeken.

Az állam elmulasztott lépéseket tenni annak érdekében, hogy vitákat kezdeményezzen az átmeneti intézkedések szükségességéről és jelentőségéről, illetve, hogy a növelje a tudatosságot e tárgyban. A nyilvánosság előtt erről az eszközről legfőljebb a politikai kvóta vonatkozásában beszélnek,¹¹ az oktatás, gazdaság és foglalkoztatás területe szóba sem kerül.

A Jelentésből kiderül: a kormányzat tudatában van annak, hogy keveset tett a nemek közötti egyenlőség előmozdításáért, magyarázattal azonban nem szolgál arra, hogy miért nem alkalmaz e célból átmeneti speciális intézkedéseket.

A fentiek alapján a kormányzat számára az alábbi ajánlást tesszük:

- kezdeményezzen nyilvános vitát az átmeneti speciális intézkedések bevezetéséről, és allalmazzon ilyen intézkedéseket a nők tényleges egyenlősége előmozdítása céljából, ahogyan az a CEDAW Bizottság javasolta Záró megjegyzései és ajánlásai között 2002-ben.

---

11 További információért lásd alább a 7. és 8. Fejezetet.

5. FEJEZET

5. Cikk: Nemi szerepek és sztereotípiák

Általánosságban, a Kormányjelentés nemi szerepekről és sztereotípiákról szóló fejezete a magyar lakosság nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdjéről és valós viselkedéséről szóló újabb kutatási eredmények összefoglalása. A nők és a női nemi szerepek negatív társadalmi megítélésének leküzdését célzó kormányzati tevékenységeket illetően a Kormányjelentés egyedi, alkalmi kezdeményezéseket említ (pl.: egy apákról és gyermekeikről szóló fotókiállítás, kerekasztal-beszélgetések a nők helyzetéről a médiában), amelyek önmagukban kevésbé befolyásolják a közvélekedést a nemi alapú egyenlőtlenségekről. Ezen a területen, a nemi sztereotípiákra vonatkozóan sincs tehát általánosan érvényesülő közpolitika.

5.1 Társadalmi és kulturális viselkedésformák

A Kormányjelentésben foglaltakhoz annyit lehet hozzáfűzni, hogy nincsenek átfogó kormányzati intézkedések és kampányok (1) a nők rész munkaidős foglalkoztatásának támogatására; (2) a férfiak motiválására, hogy egyenlő részt vállaljanak a házimunkában; (3) a figyelemfelkeltésre a nők és férfiak egyenlőtlen reprezentációjáról a médiában; (4) a nők sztereotip megjelenítésének befolyásolására a médiában. 2006 óta, amikor a Szociális és Munkaügyi Minisztérium felállított egy munkacsoportot a társadalmi nemi sztereotípiákkal szembeni küzdelem kidolgozása céljából – habár a Nők és férfiak társadalmi egyenlősége osztály adminisztratív súlyát jelentősen csökkentették (lásd: 1. fejezet) –, több nyitottságot és szándékot látunk a kormányzat részéről a témával való foglalkozásra, ugyanakkor a felelősségteljes közpolitikai intézkedések kialakítása helyett továbbra is az *ad hoc* akciók jellemzőek.

A Kormányjelentés pornográfiáról szóló bekezdése nemileg semleges nyelvezetet használ, amikor a pornográfia és a nőket szexuális tárgyként megjelenítő mediatermékek fogyasztóira utal. Tekintve, hogy a törvényhozás az állam feladata, figyelemre méltó, hogy a nők ábrázolását jellemző egyre terjedő pornografizálás és a női test tárgyként való megjelenítésének negatív következményeiről szólva a Kormányjelentés említést sem tesz a kormányzat törvényalkotó szerepéről és felelősségéről a pornográf, illetve a nők emberi jogait sértő tartalmak média-beli megjelenésének szabályozása terén.

Nem említi a Kormányjelentés a férfi-dominanciát a hírmédiában, pedig a Nemzetközi Médiafigyelő Projekt 2005-ös, az IgEN Egyesület által elkészített országjelentése könnyen hozzáférhető.¹² Az itt közölt felmérés szerint a nők a hírek 12%-ában jelennek meg alanyként, meglehetősen korlátozott szerepekben.

5.2 Munkamegosztás a családban

A családon belüli munkamegosztást illetően a Kormányjelentés utal arra, hogy ellentmondás áll fenn a házasságkötéssel és a gyerekvállalással kapcsolatosan tapasztalható pozitív hozzáállás és az ezzel ellentétes demográfiai tendenciák között, valamint arra, hogy a legtöbb családban a sztereotip társadalmi nemi szerepek továbbélése tapasztalható. Annak ellenére, hogy a kormányzatnak tudomása van az idevonatkozó adatokról és trendekről, nagyon kevés olyan kormányzati kezdeményezés lépett életbe, amely a nők és a férfiak által a háztartásban és a családban végzett munka terén tapasztalható egyensúlytalanságra hívta volna fel a figyelmet, illetve a férfiakat a háztartási munkákból való egyenlő részvállalásra motiválta volna. Mindamellet a kormányzat 2006-ban szakértői munkacsoportot hozott létre a munka és a magánélet egyensúlya témájában, amellyel bizonyos fokú nyitottságot mutatott a társadalmi nemi szerepekkel kapcsolatos negatív tendenciák befolyásolására.

---

12 IgEN Egyesület: Nemzetközi Médiafigyelő Projekt 2005, magyar országjelentés. www.whomakesthenews.org/research/country_reports.

A Bizottságnak az előző magyar riporttal kapcsolatos ajánlásai ellenére a Kormányjelentés nem tesz említést az apáknak járó szülői szabadság témájáról. Bár 2003-ban bevezették az apáknak járó, másra nem átruházható szülői szabadság bizonyos formáját, mivel ez csupán 5 nap fizetett szabadságot jelent dolgozó apák részére, ezért inkább csak egy szimbolikus intézkedésnek tekinthető. Ezenkívül, annak ellenére, hogy a gyermekgondozási ellátás különböző formáit mind a nők, mind a férfiak igénybe vehetik, a gyermekgondozási szabadságon lévőknek csak kis hányada (körülbelül 6%-a) férfi, ami olyan intézkedések szükségességére utal, amelyek nem csak attitűdbeli változást próbálnak elérni, hanem célul tűzik ki a nők és a férfiak közötti pénzügyi és munkaerőpiaci egyenlőség megvalósítását is.

A fentiek alapján a kormányzat számára az alábbi ajánlásokat tesszük:

- A kormányzat a rendelkezésére álló törvényes és politikai eszközökkel támogassa a nők részmunkaidős foglalkoztatását.
- A kormányzat a rendelkezésére álló törvényes és politikai eszközökkel ösztönözze a férfiakat, hogy vállaljanak egyenlő részt a házimunkában.
- A kormányzat a rendelkezésére álló törvényes és politikai eszközökkel hívja fel a figyelmet a nők és férfiak egyenlőtlen reprezentációjára a médiában.
- A kormányzat a rendelkezésére álló törvényes és politikai eszközökkel befolyásolja a nők sztereotip megjelenítését a médiában, és szabályozza a pornográf médiamegjelenéseket a nők emberi jogai szempontjának figyelembevételével.
- A szakpolitikai intézkedések kialakításába vonják be a nemek esélyegyenlősége területén képzett szakértőket, valamint gondoskodjanak a kormányzati szakértők és döntéshozók ezirányú képzéséről.
- A kormányzat a férfi és női szerepekkel kapcsolatos attitűd-változás, a nők és a férfiak közötti pénzügyi és munkaerőpiaci egyenlőség elősegítése érdekében tegyen lépéseket az apáknak szóló szülési szabadsággal és gyermekgondozási ellátással kapcsolatos rendelkezések módosítására.

6. FEJEZET

6. Cikk: Prostitúció, nőkereskedelem

6.1 A prostitúcióra, illetve az emberkereskedelemre vonatkozó jogi szabályozásról és jogalkalmazásról

Mind a prostitúció, mind az emberkereskedelem területén viszonylag új jogszabályok vannak érvényben Magyarországon. Mivel azonban a jogszabályokat a prostitúció, illetve az emberkereskedelem társadalmi valóságának mélyebb ismerete nélkül módosították, illetve fogalmazták meg, az a furcsa helyzet állt elő, hogy e két kérdéskört a magyar jogszabályok egymástól teljesen függetlenül, a közöttük fennálló szoros összefüggésekre tekintet nélkül, más és más tematikus környezetben kezelik. Maguknak a jogszabályoknak a szövege számos elvi, értelmezési problémát vet fel, s ezekből, valamint az emberkereskedelem és a prostitúció közötti szoros kapcsolat figyelmen kívül hagyásából következően a végrehajtás terén is komoly hiányosságok fordulnak elő.

A VI. Kormányzati Jelentés, a vonatkozó joganyag nyomdokain haladva, ugyancsak külön alfejezetet szentel a prostitúciónak, s egy másikat az emberkereskedelem kérdésének. Ez utóbbiban a prostitúció vagy a szexuális kizsákmányolás kifejezés elő sem fordul. Holott mindenki tudja: az emberkereskedelem az egész világon, s így Magyarországon is alapvetően nőket és gyermekeket érint, s az esetek döntő többségében ez a tevékenység a szexuális kizsákmányolás valamely formáját, legtöbbször a prostitúciós ipar céljait szolgálja.

Itt kell külön kiemelnünk, hogy az Egyezmény 6. Cikkelyével (Prostitúció és nőkereskedelem) kapcsolatos fejezetében a VI. Kormányzati Jelentés következetesen említés nélkül hagyja az alábbi szavakat (és persze tartalmukat is): nő, nők, nőkereskedelem, gyermek, nem (gender, szex), nemi, szexuális, szexuális kizsákmányolás, szex-ipar, pornográfia, erőszak, kényszer. A prostitúcióról és az emberkereskedelemről ez a Jelentés tehát mint valami neutrális, a nők társadalmi helyzetével össze nem függő jelenségről beszél, valamiről, ami a nők emberi, ezen belül a gazdasági és a szexuális önrendelkezéshez fűződő jogait nem érinti, ami ellenük megnyilvánuló erőszakot, kényszert nem jelent. Nem is lehet pontosan érteni, miért kell ezt éppen a nők elleni hátrányos megkülönböztetés magyarországi helyzetét vizsgáló Jelentésben tárgyalni.

6.2 Prostitúció

Magyarországon a prostitúcióra vonatkozó szabályozást 1993-ban – figyelembe véve az akkor már közel negyven éve érvényben lévő ún. New Yorki Egyezmény¹³ rendelkezéseit – megváltoztatták: kiiktatták a prostituált személy büntethetőségét. Erre a változtatásra azonban úgy került sor, hogy a prostitúcióval összefüggésben megfogalmazott többi bűncselekmény leírását, valamint értelmezését nem módosították.

A BTK 205-207. §-ai („üzletszerű kéjelgés elősegítése”, „kitartottság”, „kerítés”) a nemi erőszak különféle fajtáival együtt ma is a „nemi erkölcs elleni bűncselekmények” fejezetcím alatt található. A törvénykönyv ezzel azt sugallja, mintha az efféle bűncselekményeknek nem az a személy lenne az áldozata, aki ellen elkövetik, hanem, úgy általában, a társadalom nemi erkölcsé. Pedig **2002-ben a CEDAW Bizottsága** a Magyarország negyedik-ötödik összevont időközi jelentésének tárgyalása alkalmával kijelentette, hogy **„aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy a szexuális bűncselekményeket a magyar Büntető Törvénykönyv a nemi erkölcs és nem pedig a nők testi épséghez fűződő joga megsértéseként kezeli”,** s felszólította a Magyar Köztársaságot, hogy „alakítsa át a törvényeit úgy, hogy azok a szexuális bűncselekményeket a nő testi épséghez fűződő joga sérelmeként ... határozzák meg.”

13 Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others

A prostitúció fogalmát sem értékelték át a Btk. módosításakor. Megszűnt ugyan a prostituált büntethetősége (törölték az üzletszerű kéjelgést szankcionáló 204.§-t), ám a prostitúció többi szereplője – köztük a bordélyfenntartók, kerítők, futtatók –, azaz a prostitúciót létrehozó és működtető szervezetek és személyek cselekményének meghatározása nem változott meg: ők a törvénykönyv szerint csak elősegítik, esetleg kihasználják a prostitúciót (tettüknek sértettje nincs), de azt az értelmező rendelkezés (110/A §) szerint valójában továbbra is a most már nem büntetendő prostituált követi el.

Ez az értelmezési tisztázatlanság tükröződik a VI. Kormányzati Jelentés vonatkozó passzusában is, a fenti bűncselekményeket a „prostitúció körüli élősdi jellegű bűncselekményeknek” nevezi ugyanis az anyag.

A prostitúció tehát a magyar Büntető Törvénykönyv – s egyben a VI. Kormányzati Jelentés megfogalmazói – szerint *olyan bűncselekmény, amit senki nem követ el és nincs is sértettje*, ezzel szemben vannak, akik bűnös módon elősegítik és hasznot húznak belőle.

Minthogy azonban a magyar állam továbbra is következetesen úgy vélekedik, hogy a prostitúcióban mégiscsak a prostituált a főszereplő, egy szabálysértési tényállással – az 1999-ben hatályba lépett szervezett bűnözés elleni törvény¹⁴ keretei között – valójában *visszacsempészte a magyar jogba a prostituált büntethetőségét*.

A törvény türelmi zónákat ír elő, ahol az utcai prostituált találkozhat a vásárlóval, s védett zónákat, ahol nem. A prostituált, amennyiben kijelölt türelmi zónán kívül, avagy egyenesen védetté nyilvánított területen jelenik meg, szabálysértést követ el. A zónák kijelölése a törvény értelmében az önkormányzatok feladata. Az önkormányzatok azonban mind mostanáig *nem* jelöltek ki türelmi zónákat.

A VI. Kormányzati Jelentés sajnálkozását fejezi ki, hogy az állampolgári biztos általános helyettesének ajánlása ellenére sem jelölték ki az önkormányzatok a törvényben előírt türelmi zónákat. A Jelentés – és természetesen a jogalkotó – **nem veszi tekintetbe, hogy a CEDAW Bizottsága 2002-es véleményében külön felhívta a Magyar Köztársaság figyelmét arra, hogy a zónarendelkezés veszélyezteti a prostituáltak biztonságát, nehezíti a kizsákmányolók felderítését és megbüntetését.** „... a Bizottság továbbra is aggasztónak találja a jelenlegi – ún. 'védett övezeteket' (ahol tilos a prostitúció), és 'türelmi zónákat' (ahol megengedett) előíró – szabályozást, mert az megnehezítheti a prostitúció kizsákmányolóinak büntetését, és így tovább ronthatja a prostituált nők helyzetét.”

Az önkormányzatok nem azért halogatják a törvényi rendelkezések betartását, mert olvasták a CEDAW Bizottságának ajánlásait, amiből az is kiderült, „hogy a Résztes Állam foglalkozik egy új, a prostitúcióra vonatkozó törvénytervezet gondolatával” (mi erről azóta sem hallottunk). Az önkormányzatok a lakosság határozott ellenállása miatt voltak kénytelenek elállni a türelmi zónák kijelölésétől.

Az 1999 óta hatályos törvény által előírt *türelmi zóna tehát sem az Egyezmény betartását felügyelő Bizottság, sem pedig a lakosság nyomásának engedő önkormányzatok egyetértésével nem találkozott.*

A magyar társadalom – ezt tükrözik a Büntető Törvénykönyv idézett paragrafusai is – a prostitúció-probléma fő „okozóját” ma is a prostituáltban látja. Ez a meggyőződése a törvényalkotó parlamentnek, a kormánynak, a médiának – és természetesen a rendőrségnek is. Kapóra jött hát a megvalósíthatatlan törvény. Miután nincsenek türelmi zónák, az utcai prostituáltak egytől egyig szabálysértést követnek el. Eleinte százával tartóztatták le őket, a szabálysértési bírság felső határát szabva azonnal ki rájuk, s mivel nem tudtak fizetni, közülük nem egy komoly nagydíós börtönbüntetést kapott – amíg egy jogvédő szervezet fel nem tárta a törvénytelenégeket. A rendőrség erőteljes fellépésének köszönhetően a nagyobb városok frekvenciáltabb utcáiból – elsősorban Budapest belső területeiről – szinte teljesen eltűnt az utcai prostitúció. Másutt, és főleg az országutak mentén azonban továbbra is ott állnak a prostituáltak.

---

14 1999. évi LXXV. törvény a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról.

Rendőrségi tudósításokból tudjuk: hetente tucatszám állítják elő országszerte az útmenti prostituáltakat, köztük nem egyszer fiatalokat is, s gyors eljárás keretében pénzbírságot, illetve, ha nem tudnak fizetni, elzárást ítélnek meg velük szemben.

A türelmizóna-törvény sajátos alkalmazása következtében tehát az utcai prostitúció valamelyest visszaszorult Magyarországon. A rendőri eljárásoktól, bírságoktól és börtönbüntetéstől féltő utcai prostituáltak lakásokba, kisebb-nagyobb illegális bordélyokba húzódtak vissza, s ezt a folyamatot elősegítette az Internet és a mobiltelefon-hálózat robbanásszerű elterjedése is.

A prostitúciós ipar valódi működtetőivel és haszonélvezőivel szemben – az ő cselekményeiket nevezi a Jelentés „a prostitúció körüli élősdijellegű bűncselekményeknek” – ugyanakkor továbbra is viszonylag ritkán lép fel a rendőrség. A VI. Kormányzati Jelentésben is idézett rendőrségi adatok ugyancsak igen kevés, és az évek során csökkenő számú (az utóbbi években 100-200) esetről számolnak be. A Jelentés ezzel kapcsolatban szűkszavúan csak annyit jegyez meg, hogy „a látencia ezen a területen minden valószínűség szerint nagy.”

Ez utóbbi megállapítás minden bizonnyal megállja a helyét. A témával foglalkozó szakértők (rendőrök, kutatók stb.) egyöntetűen tízezrekre becsülik az országban működő prostituáltak számát. Ha mindegyikükhöz csak egy bűnelkövetőt (kerítőt, kitarított, szobakiadót, bordélytulajdonost) számítunk, akkor is tízezrekben kell mérnünk a bűnelkövetők számát is. A látencia tehát legalább *százszoros* lehet.

A prostitúció méreteinek alakulásával kapcsolatban sem lehetnek illúzióink. Lehet, hogy a főváros belső kerületeit korábban ellepő utcai prostitúció eltűnt, de nincs okunk feltételezni, hogy az eddig utcai prostituáltakként működő nők és lányok hirtelen kiszabadulhattak a prostitúció rendszeréből. Egy kifejezetten a rendőri, közigazgatási és politikai vezetők megkérdezésére építő kutatás¹⁵ keretében nyilatkozó rendőrök sem hiszik, hogy csökkent volna a prostituáltak száma. Ők csupán azzal áztatják magukat, hogy a falak mögé szorult prostitúció immár jobbra stricik, futtatók nélkül folyik, hiszen az utcai prostitúció e jellegzetes szereplői ugyancsak eltűntek az utcákról. A lakásban folytatott prostitúció sok rendőr szerint a prostituált nők önként választott „munkája”, s mivel ez önmagában nem bűncselekmény, nem látnak okot a koncentráltabb rendőri fellépésre a prostitúció eme kevésbé látható változatai ellen.

A Kormányzati Jelentés tárgyal egy ún. „modellprogramot”, amelyet az Egészségügyi Minisztérium indított volna el, s amelynek keretei között egy rendszeresen közlekedő buszon egészségügyi szűrésben részesülhetnek a prostituáltak. A már hivatkozott kutatásunkból tudjuk, a modellprogram a valóságban nem indult meg (szó volt róla, szervezték, tárgyaltak róla), mert végül mégsem volt rá állami támogatás.¹⁶

6.3 Emberkereskedelem

Az emberkereskedelem kérdését a VI. Kormányzati Jelentés külön alfejezetben tárgyalja, mint már jeleztük, meg sem említve, hogy az emberkereskedelem és a prostitúció között valamiféle összefüggés volna.

Az emberkereskedelem bűncselekményével a BTK a „Szabadság és emberi méltóság elleni bűncselekmények” között foglalkozik (175/B. §). A jogszabály 1999 óta van hatályban, többször módosították. Amint erről a Jelentés is beszámol, ezen a címen évente mindössze 20-40 esetet regisztrálnak a bűnügyi statisztikák. Az idézett kutatás során megkérdezett rendőrök úgy értékelték a jogszabályt, hogy ennek alapján rendkívül nehéz az emberkereskedelem-eseteket felderíteni. Az eljárás során bizonyítani kell ugyanis, hogy az emberrel folytatott kereskedés aktusa – az emberi személy eladása, megvétele, majd a vevő birtokában tartása (?) –

15 A társadalmi nemi egyenlőség alapelveinek érvényesítése az emberkereskedelem, valamint a nők és gyermekek szexuális kizsákmányolásának megakadályozása érdekében, 2007 – kutatási összefoglaló, <http://www.mona-hungary.hu/object.e043ec07-f8a0-4560-9d0c-a6f426562599.ivy>

16 „...Ez egy egészségügyi szolgáltatás volt. Krízis-buszt is működtetett volna, már a busz kész is volt, aztán mégis megállt az egész. Mert az OEP, ha jól emlékszem, nem adott további támogatást.” (Interjú a kerületi polgármesterrel, u.o.)

megtörtént. S ezt, mivel a sértett tanúk többnyire megfélemlített, megfélemezett, „betört” nők és lányok, igen nehéz bizonyítani.

A jogszabály külön minősítő körülményként tárgyalja a személyi szabadság megsértését. Vagyis súlyosabb megítélés alá esik az a bűncselekmény, amelynek során a sértett személyi szabadságától meg volt fosztva, s mint ilyen adták el, vették meg. Az előző, a személyi szabadság megsértését tárgyaló 175.§ pedig (2) bekezdésében „emberkereskedelemmel összefüggésben megszerzett és a személyi szabadságától megfosztott sértett személyi szabadságától való megfosztásának fenntartásáért” helyez kilátásba súlyosabb büntetést.

A 175. valamint a 175/B tehát *az emberi személy eladását, megvételét, megszerzését, tulajdonként kezelését önmagában nem tekinti a személyi szabadság megsértésének.*

A rendőrségi gyakorlat a már említett kutatás tapasztalatai szerint csak akkor tekinti igazoltnak az emberkereskedelem tényállását, ha a személyi szabadság megsértése nyilvánvalóan fennáll, vagyis az eladott, megvett személy a vevő birtokában van, s akkor sem tud elszabadulni, ha szeretne. Ha ugyanis csak pénzt adtak és fogadtak el érte, a rendőrség szerint az még lehet munkaközvetítés is!

Az emberkereskedelemmel foglalkozó jogszabály meg sem említi az emberkereskedelem lehetséges céljai között a prostitúciót, avagy a szexuális kizsákmányolást. (A jogszabályban felsorolt lehetséges célok – egyben minősítő körülmények – lehetnek a munkavégzés, fajtalanág vagy közösülés, illetve az emberi test tiltott felhasználása.) Nem meglepő, hiszen a prostitúciót taglaló, a fentiekben már ismertetett törvényhelyek sem tesznek említést az emberkereskedelemtől mint a prostitúcióval szoros összefüggésben álló jelenségről. Nyilvánvaló, hogy a jogalkotó szándéka szerint a prostitúció, azaz szexuális kizsákmányolás céljából folytatott emberkereskedelem-bűncselekményeket a „munkavégzés céljából” (175/B. (2) c)) pont alá lehet sorolni. Ezzel tehát a jogalkotó azt sugallja az ilyen esetekben nyomozó rendőröknek, eljáró ügyészeknek és a bírácoknak, hogy a prostitúció, s ezen belül az is, amit bizonyítottan emberkereskedelem útján megszerzett sértettek kénytelenek folytatni – munka.

6.4 Sértett- és tanúvédelem, áldozatok segítése

A Jelentés az emberkereskedelemmel foglalkozó részben tárgyalja **a sértett- és tanújogokkal** kapcsolatos jogszabályi változásokat, az **áldozatsegítő és kárenyhítő intézkedéseket**. A Jelentés az emberkereskedelem áldozatai számára rendszeresített biztonságos menedékhelyre, egy négy épületből álló (shelter) állami támogatásból történt megnyitására számol be. A menedékhelyre, amelyet egy civil szervezet üzemeltet, biztonsági okokra hivatkozva kizárólag az állami fenntartású Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat, illetve a rendőrség közvetíthet jelentkezőket. A sheltert üzemeltető civil szervezet tudomásunk szerint sem a támogatást biztosító állami szervnek, sem a nyilvánosságának nem számol be arról, milyen feltételekkel lehet oda bekerülni, s hány embert, milyen körülmények között, milyen ellátásban részesítenek a menedékhelyen. A Jelentés megszövegezése óta tudomásunk van arról, hogy a 2005-ben a shelter céljára biztosított négy épületből kettőt be kellett zárni, mivel túl kevés kérelmező jelentkezik a szervezetenél, s azok is viszonylag rövid ideig veszik igénybe a szolgáltatásokat.

A Civil Árnýékjelentés szerzői megalégedéssel látják, hogy vannak immár jogszabályi keretek a nők elleni erőszak eme globális és hihetetlenül pusztító formája során áldozattá váló nők és gyermekek legalább részleges kártalanítására, védelmére, támogatására. Fontos eredmény, hogy újabban hosszabb távú elhelyezést biztosító menedékhely is rendelkezésre áll, ráadásul állami támogatásból. Mindez azonban mindeddig nem járulhatott hozzá megfelelőképp ahhoz, hogy a szexuális kizsákmányolás különféle formáinak kitett nők és kislányok hatékony védelemben, támogatásban és képviselőben részesülhessenek. Hiányzik egyebek között a jogászok, az egészségügyi szakemberek, a pszichológusok, valamint a szociális munkások képzéséből az efféle bűncselekmények sértettjeinek, áldozatainak ismerete, ellátásuk speciális eszközeinek bemutatása.

A fentiekben ismertetett jogi, intézményi ellentmondások és hiányosságok oda vezetnek, hogy a prostitúciót nem tekintik igazi bűncselekménynek, s ha mégis, akkor a prostituáltban látják az elkövetőt. Minthogy a fentiekben ismertetett „szabálysértési trükk” révén a leginkább zavarónak minősített budapesti és nagyvárosokban folyó utcai prostitúciót sikerült visszaszorítani, a nyomozó hatóságokat immár semmi nem készteti arra, hogy komoly erőfeszítéseket tegyenek a prostitúció intézményrendszerének a felderítésére. Emiatt az emberkereskedelem is nagyrészt felderítetlen marad, hiszen ahhoz a felderített prostitúciós úgyeken keresztül vezetne az út.

A felderítetlen bűncselekmények áldozatai pedig hiába is reménykednének a jogszabályokban oly részletesen ismertetett különféle védelmi intézkedésekben.

Ajánlásaink

A Civil Jelentés álláspontja szerint a prostitúcióval, az emberkereskedelemmel, az áldozatok védelmével és támogatásával kapcsolatban a következő hiányosságokat kell sürgősen leküzdeni.

- Át kell szerkeszteni a prostitúcióra vonatkozó jogszabályokat, azokat ki kell emelni a nemi erkölcs elleni bűncselekmények köréből, s a többi, a szexuális önrendelkezés sérelmével járó bűncselekménnyel együtt a személy elleni bűncselekmények között kell tárgyalni. Meg kell állapítani, hogy a prostitúció bűncselekmény a prostitúció intézményrendszere fenntartásával, üzemeltetésével, kihasználásával kapcsolatos cselekmény, s nem magának az aktusnak a lebonyolítása (elszenvedése). Ki kell egyben jelenteni, hogy ennek a bűncselekménynek igenis van sértettje: s ez a prostituált, akit kényszerítenek, kihasználnak, felhasználnak a prostitúció intézményrendszeren belül, s aki rendkívül súlyos jogi, fizikai, mentális és gazdasági károkat szenved ebben a folyamatban. A prostitúció elkövetése minősítő eseteként kell figyelembe venni a bizonyított emberkereskedelem fennállását is.
- Úgy kell megfogalmazni az emberkereskedelem törvényi tényállását, hogy annak fennállásához ne legyen szükséges az adásvételt és a személy birtokban tartását is egyszerre bizonyítani. Véleményünk szerint legális foglalkoztatás esetén is elegendő az emberkereskedelem tényállás bizonyítására az, ha valaki aránytalanul magas jövedelemhez jut egy másik ember közvetítése révén (a sértett jövedelme több mint fele). Nem legális foglalkoztatás esetén nem beszélhetünk „közvetítésről”. Ilyen esetben a bármilyen arányú díjazás kimerítheti az emberkereskedelem tényállását. Az emberkereskedelem jogi szabályozásánál szem előtt kell tartani, hogy világszerte, s így nálunk is az emberkereskedelem döntően nők és gyermekek rovására, s legnagyobb részt szexuális kizsákmányolás céljával folyik. Ezeket a körülményeket nem lehet figyelmen kívül hagyni. A prostitúcióra és az emberkereskedelemre vonatkozó jogszabályokat mind tartalmi, mind formai tekintetben összefüggésbe kell hozni egymással.
- A rendőri munka prioritásai között kell felsorolni a prostitúció leküzdésének feladatait. Fel kell készíteni a rendőröket – és természetesen az ügyészeket és bírákat is – arra, hogy az emberkereskedelem áldozatait elsősorban a prostituáltak között kell keresniük és megtalálniuk. El kell érni, hogy ezekről a bűncselekményekről – elkövetőikről és sértettjeikről – részletes és követhető statisztikai adatok álljanak rendelkezésre. Gyűjteni kell a prostituáltak ellen indított eljárások adatait is (szabálysértések). Az áldozatokkal való bánásmódot külön oktatni kell a rendőrök és ügyészek számára. Meg kell értetni velük, hogy az emberkereskedelem és a prostitúció áldozatai nagyon sajátos terhelést voltak kénytelenek elviselni: olyan fizikai, lelki és szellemi károkat szenvedtek el, amelyek nem teszik könnyűvé számukra a segítség elfogadását, a hatóságokkal való együttműködést.
- A prostitúcióról és az emberkereskedelemről szociológiai, pszichológiai, egészségügyi, gazdasági és kriminológiai (a bünszervezetekre vonatkozó) kutatásokat kell végezni. Meg kell ismertetni a társadalommal, hogy a prostitúció nem jó, hasznos, nem munka, nem foglalkozás, nem szórakozás. Tudatosítani kell a lakossággal és a politikai, állami, rendészeti vezetéssel is, hogy a prostitúciót (akár legális, akár illegális) és az

emberkereskedelmet a társadalomra más területeken is (kábitószér, terrorizmus) leginkább veszélyes bűnszervezetek működtetik.

- Az áldozatok támogatását és védelmét állami feladatnak kell tekinteni, amelyet az állam részben vagy egészen kiszervez civil és szakmai szervezetek számára. Ezt pályázati úton kell megvalósítani, amelynek során az állam előírja azokat a tudományosan alátámasztott feladatokat és körülményeket, amelyeknek a nyertes szervezeteknek meg kell felelniük. E szakmai szttenderdeket, s a megfelelő jogi-pénzügyi-intézményi feltételeket nyílt tudományos vitákban kell kidolgozni és elfogadtatni, és folyamatosan ellenőrizni kell. Az áldozatok támogatásának és védelmének egyik nagyon fontos eleme a több, különféle igényekhez alkalmazkodó menedékotthon ellenőrzött működtetése. Ugyanakkor sok más szolgáltatást is biztosítani kell az áldozatok támogatása érdekében: ambuláns pszichológiai, egészségügyi és jogi ellátást is kell biztosítani a prostitúció és az emberkereskedelem áldozatai számára olyan szakemberek közreműködésével, akik értenek ehhez a speciális területhez.

7. FEJEZET

7. Cikk: A nők közéleti szerepe

A Kormányzati Jelentésnek a nők országos és nemzetközi közéleti szerepvállalásáról szóló fejezeteit célszerű a 2002-ben a Bizottságnak benyújtott negyedik és ötödik összevont magyar Jelentés alapján a Bizottság által kiemelt, aggodalomra okot adó főbb témák és ajánlások fényében vizsgálni, mivel ezek többek között aggasztónak tartják, hogy a nők képviselőinek aránya mindenütt alacsony a választott és jelölés útján létrehozott magas szintű döntéshozatali szervezetekben és a diplomáciai testületekben egyaránt.¹⁷

Bár a Bizottság legfontosabb üzenete az előző jelentések vizsgálata után az volt, hogy átmeneti különleges intézkedésekre van szükség a nők közéleti és politikai részvételhez való egyenlő hozzájutásának garantálásához, amint azt a Kormányzati Jelentés megállapítja, azóta nem vezettek be ilyen jellegű intézkedéseket. A mostani Kormányzati Jelentés is, hasonlóan az előző összevont Jelentéshez, közöl adatokat a nők továbbra is nagyon alacsony mértékű képviselőiről a közéletben és a politikai életben, ezen belül is a legmagasabb szintű döntéshozatali testületekben. Azon kívül azonban, hogy a kormány hangoztatja elkötelezettségét a nők és a férfiak közötti esélyegyenlőség megvalósítása iránt elsősorban a szociális, gazdasági és foglalkoztatási intézkedések területén, a Kormányzati Jelentés is azt bizonyítja, hogy kormányzat érdemben nem foglalkozik azokkal a tényezőkkel, amelyek tartósan akadályozzák a nők teljes és egyenlő részvételét a közéletben és a politikai életben.

Csak mostanában, az Európai Unió nők és férfiak közötti egyenlőségére vonatkozó ütemtervére (2006-2010) való tekintettel tulajdonított némi fontosságot a témának a jelenlegi kormány Szociális és Munkaügyi Minisztériuma, és hozott létre egy szakértői munkacsoportot a nemek egyenlő részvételének elősegítésére a gazdasági és politikai döntéshozatalban. A munkacsoport különféle tudatosságnövelő tevékenységeket tervez, különös tekintettel a nemi kvóta bevezetésére a politikai élet területén.

7.1 Választás, választhatóság

A Kormányzati Jelentésnek ez az alfejezete megállapítja, hogy annak ellenére, hogy ugyanazon választási szabályok és továbbra is egyetemes választójog van érvényben, mint az előző Jelentés idején, mégis valamivel kevesebb nő mint férfi vett részt a legutóbbi országos választásokon. Nem elemzi viszont annak lehetséges hatásait, hogy hiányoznak az olyan egyedi intézkedések, amelyek elősegítenék a nők és a férfiak egyenlő részvételét a politikában, és nem méri fel azt sem, hogy a nők érzékelhetően csökkenő érdeklődése a politikai iránt mennyiben függ össze mindezzel.

Az Egyezmény 7. és 8. cikkelyére vonatkozó 23. általános ajánlás egy sor olyan társadalmi és kulturális tényezőt említ, amelyek a nők választásra és választhatóságra vonatkozó egyenlő jogaival szemben hatnak, amelyek eredményeképpen csökken részvételük a választásokon és a nőknek a politikai választások folyamatával és tartalmával kapcsolatos kritikai észrevételei sem

---

17 Az ajánlások az alábbi konkrét intézkedésekre utalnak ezen a területen:

„A Bizottság sürgeti a Részes Államot, hogy hozzon intézkedéseket a nők részvételének növelésére a választás vagy kinevezés útján létrejött döntéshozói szervezetekben, többet között átmeneti különleges intézkedések segítségével az Egyezmény 4. cikkelye 1. paragrafusának értelmében, a célból, hogy foganatosítsa a nők jogát a közélet és a politikai élet minden területén való egyenlő részvételre, különös tekintettel a döntéshozatal magasabb szintjeire. A Bizottság javasolja, hogy a Részes Állam fordítson nagyobb figyelmet már aktív vagy leendő női vezetőknek szóló programok nyújtására vagy támogatására és olyan tudatosságnövelő kampányok indítására, amelyek a nők és a férfiak figyelmét egyaránt ráirányítják a nők politikai döntéshozatalban való egyenlő mértékű részvételének fontosságára mint a demokrácia elengedhetetlen feltételére. Ezzel kapcsolatban a Bizottság arra ösztönzi a Részes Államot, hogy végezzen kutatást arról, hogy különösen a fiatal nők számára mely tényezők akadályozzák a politikai döntéshozatalban való részvételt.” (Magyarország negyedik-ötödik összevont időközi jelentésének tárgyalása a Nőkkel Szembeni Hátrányos Megkülönböztetés Kiküszöbölésével Foglalkozó Bizottságban, 2002. 26. pont.)

kerülnek napirendre. Ezek a tényezők, mint például a nők életét továbbra is makacsul meghatározó kettős munkateher, amely korlátozza, hogy a politikai kampányok menetét figyelemmel kísérjék vagy részt vegyenek bennük, Magyarországon is köztudottan igen elterjedtek. Ennek ellenére a kormány ezidáig nem nyilvánította ki szándékát a téma közvetlen megvitatására és arra, hogy a nőket választójoguk gyakorlására és a politika befolyásolására ösztönözze.

A 23. általános ajánlás felhívja a figyelmet arra, hogy a választási rendszerek, a parlamenti mandátumok pártok közötti elosztása és a választási körzetek elosztása mind fontos befolyással vannak a nők parlamenti képviselőinek mértékére. A magyarországi választási rendszer egy összetett rendszer, amely az egyes választókörzetekben egyéni szavazás útján egy-egy jelölt bejutásán alapuló rendszer és országos és területi kompenzációs listák rendszerének kombinációja. Ha megvizsgáljuk, hogyan választották meg a jelenlegi parlamentben ülő női képviselőket – akiknek az aránya 10.9% – megállapítható, hogy 35.7%-ukra a választókerületükben szavaztak, míg 64.3%-uk kompenzációs listák segítségével jutottak mandátumhoz. A férfi képviselők esetében ezek az arányok kiegyensúlyozottabbak. Mindamellett, ha megvizsgáljuk a kompenzációs listák segítségével szerzett mandátumok között a nemek arányát, ez az egész parlamenthez hasonló arányt (12.8%) mutat, tehát ezeket a listákat jelenleg szintén nem használják a pártok a női politikusok érvényesülésének elősegítésére. Mindezidáig nem történt meg a választási törvény kritikai felülvizsgálata, illetve javítása abból a célból, hogy a választott politikai intézményekben kiegyensúlyozottabb nemi képviselőt valósuljon meg, és a kormány sem ösztönözte a politikai pártokat arra, hogy nemi esélyegyenlőséget biztosítsanak szervezetükben, és hogy kiegyensúlyozottabb nemi arányra törekedjenek jelöltjeik között.

7.2 A kormányzati döntéshozatalban való részvétel

A Kormányzati Jelentés elismeri, hogy hiányoznak olyan rendkívüli intézkedések, amelyek a nők teljesebb részvételét segítenék elő a kormányban, a közigazgatásban és a nyilvános testületekben. A jelentés pontosan leírja a nemek részvételi arányát ezekben az intézményekben úgy, hogy – ahol ez hozzáférhető – nemek szerinti bontásban közöl számadatokat. Ezenkívül a Jelentés a kormány bizonyos mértékű aggodalmát jeleníti meg amiatt, hogy a nők reprezentációja a legmagasabb szintű döntéshozatali testületekben nagyon alacsony, illetve hogy a különböző minisztériumok és bizottságok között horizontális szegregáció tapasztalható. Mindezek ellenére azonkívül, hogy a jelentés megállapítja a problémát, nem árul el semmilyen szándékot a kormányzat részéről annak megoldására.

Eleinte pozitívan értékelhető fejlemény volt, hogy a szocialista-liberális koalíciós kormány az esélyegyenlőség ügyét, beleértve a nők és a férfiak közötti egyenlőséget, miniszteri szintre emelte. Azonban az esélyegyenlőségi mechanizmus rövid ideig tartó jelenléte a kormányban láthatóan nem gyakorolt közvetlen hatást a kormány kinevezési politikájára.

Szükségesnek tűnik több olyan intézkedés bevezetése, amelyekre a 23. általános ajánlás mutat rá, mint amelyek elősegítik a nők teljesebb képviselőt a felsőbb döntéshozatali szinteken. Mivel a nők részarányos képviselője nélkül a döntéshozatali testületek demokratikus működése nem teljesül, egyértelműen szükség van olyan törvényre, amely mindkét nem teljes és egyenlő képviselőt biztosítja, pl. annak előírásával, hogy a kinevezett testületekben egyik nem aránya se lehessen 40%-nál alacsonyabb. A kormányzat ezenkívül nem konzultált női érdekképviselői szervezetekkel arról, hogy mely rátermett jelöltek támogatnák magas szintű politikai posztokra, különösen a nemek közötti társadalmi egyenlőség területén.

7.3 Politikai és közéleti szerepvállalás

A Kormányzati Jelentés helyesen mutatja be, hogy a parlamenti pártokon belül vertikális szegregáció van, tehát csak nagyon kevés nő található a legmagasabb politikusi posztokon. A Magyar Szocialista Pártot kivételként említi, ahol tényleg hatályban vannak olyan mechanizmusok, amelyek a nők teljesebb politikai részvételét segítik elő, többek között az európai parlamenti

választási folyamat során. Érvényesnek tűnik ugyanakkor a Jelentésnek az a megállapítása, hogy ez utóbbi esetben a női politikusok érvényesülésének támogatása, ami a legtöbb pártnál megfigyelhető volt, leginkább a nemzetközi elvárásoknak való megfelelési szándékot tükrözte.

A kormányzat részéről hiányoznak azok a közvetlen intézkedések, amelyek a politikai pártokat hivatottak ösztönözni arra, hogy méltányos nemű reprezentációt juttassanak érvényre saját soraikban is. A 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról lehetőséget nyújt arra, hogy a politikai pártok olyan intézkedéseket léptessenek életbe, amelyek hátrányos helyzetű társadalmi csoportok – mint például a nők – tagjainak arányosabb részvételét segítik elő saját szervezetükön belül. Mivel azonban hiányzik egy olyan jogszabály, amely a pártokat általában kötelezné erre, a nők alacsony mértékű politikai részvétele minden bizonnyal továbbra is jellemző marad. A jelentésnek ez az alfejezete nem tárgyalja, hogy más, nem kormányzati szervezetek, mint például a szakszervezetek vagy a civil szervezetek döntéshozatali testületeiben mekkora a nők aránya.

Ajánlások a kormányzatnak a nők politikai és közéleti szerepvállalása terén:

- Az európai parlamenti, az országos, az önkormányzati és a kisebbségi önkormányzati választásra vonatkozó törvények felülvizsgálata és módosítása a nők és a férfiak közötti esélyegyenlőség biztosítása érdekében.
- A politikai és gazdasági testületek tagjainak választása, illetve kinevezése során alkalmazott jelölőlisták, kinevezési mechanizmusok szabályait érintő átmeneti, különleges intézkedések bevezetése, amelyek elősegítenék a nők és a férfiak egyenlő arányú képviselését a választott és kinevezett döntéshozói testületekben.
- A kormányzat jogi eszközökkel biztosítsa a politikai pártokban és más hivatalos szervezetekben a nők és a férfiak esélyegyenlőségét.
- A kormányzat lépjen fel jogi és politikai eszközökkel a célból, hogy a nők elől elháruljanak azok az akadályok, amelyek gátolják részvételüket a politikai és a közéletben.
- A kormányzat folytasson konzultációt női érdekvédelmi szervezetekkel alkalmas női jelöltekről magas döntéshozatali posztokra, különösképpen a nők és férfiak társadalmi egyenlősége területén.

8. FEJEZET

8. Cikk: Nemzetközi közélet

A Kormányjelentés nemzetközi közéletre vonatkozó fejezete olyan statisztikai adatokon alapul, amelyek a nyilvánosság számára nehezen elérhetőek. Ezzel együtt, bár örvendetes az a tendencia, hogy a nemzetközi szervezetekben dolgozó magyar nők aránya nőtt, aggodalomra ad okot az arra való utalás, hogy a Külügyminisztérium megbízásában végzett munka rendkívüli formája és az általa megkövetelt életforma akadályt jelent a nők nemzetközi képviselői testületekben való részvétele előtt. Annak érdekében, hogy a 23. általános ajánlás 39. pontjában foglaltaknak megfelelően a nemek közötti egyenlőség szemlélete és a nők emberi jogai szerepeljenek a nemzetközi testületek napirendjén, elengedhetetlen elhárítani a nők teljes részvétele előtt tornyosuló akadályokat, például a szervezetek diszkriminatív munkafeltételeinek megváltoztatásával, illetve szükséges erre a célra átmeneti, különleges intézkedéseket bevezetni.

9. FEJEZET

10. Cikk: Egyenlőség az oktatásban

A Kormányzati Jelentés oktatásról szóló fejezetét ezen Árnyékjelentés a CEDAW Bizottság oktatással kapcsolatos ajánlásai alapján vizsgálja, amelyeket a Bizottság az Összevont IV.-V. Kormányjelentés megvitatása után fogalmazott meg 2002-ben.¹⁸

Az előző, IV.-V. összevont Jelentéssel összehasonlítva az oktatásról szóló fejezet érzékenyebb a társadalmi nemi szempontokra. Mégsem tartalmaz sokkal többet releváns statisztikai adatok gyűjteményénél; kevés kvalitatív értékelés és adatelemzés található benne. Hiányzik belőle a nemek esélyegyenlőségére vonatkozó oktatáspolitikai intézkedések megemlítése is – aminek a magyarázata persze az, hogy az oktatás területén nincs olyan átfogó közpolitika, amely a társadalmi nemek problematikájával foglalkozna és meghatározná a nemek esélyegyenlőségének eléréséhez szükséges lépéseket. A Kormányzati Jelentés nem utal rá, hogy a kormányzat szükségesnek tartana efféle intézkedéseket, és ugyanez derül ki egy oktatási döntéshozókkal készült interjúkon alapuló tanulmányból is.¹⁹ Ezidáig nem indítottak állami felvilágosító kampányokat az oktatásban jelenlévő nemek közti egyenlőtlenségekről, bár a Szociális és Munkaügyi Minisztérium munkacsoportot alapított erre a célra, meghívott civil szakértők részvételével. Ez a 2006. végén alakult munkacsoport – 5 másikkal együtt – az „Európai nők és férfiak közötti egyenlőségre vonatkozó ütemterv 2006-2010” prioritásait követi. A munkacsoportok nyilvános kampányairól még nincs túl sok információnk, és egyelőre magukról a munkacsoportokról sem található információ a minisztérium honlapján.

9.1. Az esélyegyenlőség jogi keretei az oktatásban

A Kormányzati Jelentés szerint „az 1993-ban elfogadott, és 2002-es, ill. 2003-as módosításokkal jelenleg is érvényben levő magyar közoktatásról szóló törvény hangsúlyt fektet a nemi diszkrimináció eltörlésére az oktatás minden területén.” A 2003-ban módosított szövegben ugyan szerepel egy rész a diszkriminációról, amelyben a 14 diszkriminációs alap között megemlíti a nemet, de a nemi alapú diszkriminációt sehol nem említik külön a szövegben, így a „hangsúly” nem látható. Ez világosan tükrözi az oktatási döntéshozatalra is jellemző általános attitűdöt, miszerint a nemek esélyegyenlősége nem tartozik a prioritások közé.

Miközben üdvözlendő előrelépés, hogy a Bolognai Egyezménynek megfelelően megreformált felsőoktatási rendszerben „lehetséges lesz társadalmi nemi tanulmányokat folytatni mester szinten »társadalmi-nem kutató és esélyegyenlőségi szakpolitikus« néven a társadalmi tudományok alapszak elvégzését követően”, a Kormányjelentés nem tartalmaz információt arra vonatkozóan, hogy a különböző magyar egyetemeken által beadott gender studies BA és MA szakok akkreditációs folyamata jelenleg melyik fázisban tart. Mindemellett meg kell jegyeznünk, hogy ez a lehetőség önmagában nem javítja a nők és férfiak esélyegyenlőségét, noha hosszútávon jelentős szellemi érték lesz az országban, hogy lesznek képzett gender szakértők. Ugyanakkor

---

18 "A Bizottság sürgeti a Részes Államot, hogy a megrögzött sztereotípiák leküzdése céljából dolgozzon ki és alkalmazzon iskolarendszerében olyan átfogó programokat, amelyek tartalmazzanak az emberi jogokra vonatkozó ismereteket, a nemek egyenjogúságával foglalkozó, az Egyezményvel kapcsolatos információkat is ismertető képzéseket, de kiterjednek például a szülői feladatok: az anya és apa közös társadalmi felelőssége elvének terjesztésére is. A Bizottság köztudat-formáló kampányok szervezését ajánlja nők és férfiak részére egyaránt, ahogyan azt az Egyezmény 5. cikke előírja." In: Betlen Anna (szerk.): A Nők Joga. 2003, Budapest. Magyarország negyedik-ötödik összevont időközi jelentésének tárgyalása a Nőkkel Szembeni Hátrányos Megkülönböztetés Kiküszöbölésével Foglalkozó Bizottságban 2002. Főbb aggodalomra okot adó területek – ajánlások, 20. pont.

19 A társadalmi nemek a magyar oktatásban kérdéskörének részletes vizsgálatát lásd: Rédei Dorottya: „Gender in Hungarian Educational Discourse: Democratic Transition since 1990.” In: Justyna Sempruch, Katharina Willems, and Laura Shook (szerk.). *Multiple Marginalities: An intercultural Dialogue on Gender in Education across Europe and Africa*. Ulrike Helmer Verlag, 2006., 82-97. o.

már jelenleg is számos gender és esélyegyenlőségi szakértő van, akik a Közép-Európai Egyetemen, illetve más hazai vagy külföldi egyetemeken szereztek képzettséget, de az ő munkaerőpiaci pozíciójuk meglehetősen gyenge: sem az állami, sem a magánszférában nincs nagy kereslet az ilyen szakemberek iránt.

A Kormányzati Jelentés hivatkozik *A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. Törvényre* a bolognai folyamattal kapcsolatban, de nem említi meg a törvénynek a nemek közti egyenlőségről szóló rendelkezéseit. Ezt a törvényt, amely össze van hangolva az Egyenlő Bánásmódról szóló törvénnyel,²⁰ 2006. tavaszán vezették be. Az esélyegyenlőséget és az egyenlő bánásmódot megemlítik a törvény céljai, alapelvei, intézményes működési elvei, a felsőoktatási intézmények Szenátusainak működése, valamint a felsőoktatás finanszírozásának elvei között. A törvény előírja, hogy az egyetem Szenátusának esélyegyenlőségi bizottságot kell létrehoznia, amelynek feladata, hogy felügyelje és elősegítse a nők és férfiak arányos képviseletét a döntéshozó testületekben. Ezen Arnyékjelentés elkészítéséig egyik jelentősebb egyetem sem alapította meg esélyegyenlőségi bizottságát.

9.2. Egyenlő feltételek az oklevél megszerzéséhez minden iskolatípusban

9.2.1. Általános és középiskolai képzés

A Kormányjelentés ezen része csak számbeli különbségeket említ; kvalitatív különbségekről, valamint a lányok és fiúk közötti iskolai egyenlőtlenségekről nem esik szó.

Az általános és középiskolai oktatáshoz való hozzáféréssel kapcsolatban a Kormányjelentés közli, hogy az elmúlt 15 évben az oktatásban résztvevő lányok aránya elérte a népességbeli arányukat. Hogy elkerülhető legyen azon hamis következtetés levonása, miszerint ez a lányok iskolázottsági szintjének emelését célzó hosszútávú politika eredménye lenne, meg kell jegyeznünk, hogy sosem volt ilyen célzott közpolitika. Az oktatás már évtizedek óta kötelező mindkét nem számára, egyre emelkedő korhatárral – jelenleg 18 éves korig kötelező iskolába járni –, úgyhogy legfőbb ideje volt, hogy a nemek aránya kiegyenlítődjön.

A Kormányjelentés megemlíti, hogy a lányok jelentősen felülreprezentáltak a gimnáziumokban és alulreprezentáltak a szakiskolákban, valamint hogy nemi szegregáció tapasztalható a szakmaválasztásban – a fiúk jellemzően olyan szakmákat választanak, amelyekben magasabb keresettel (és, tegyük hozzá, magasabb társadalmi presztízzsel) járó munkát találhatnak. Ez helytálló értékelése a rendelkezésre álló adatoknak, de a Kormányjelentés nem kapcsolja össze ezt a tényt a női és férfi szerepek sztereotip megítélésével, amely mélyen beágyazott az oktatás tartalmába és módszertanába.

Azzal, hogy a Kormányzati Jelentés egyszerűen, elemzés nélkül kijelenti, hogy a lányok felülreprezentáltak az alap- és középfokú (és felsőfokú) oktatásban, úgy tűnik, azt a gyakran használt és a nemek problémájára érzéketlen érvelést tükrözi, hogy a nemek egyenlősége ezzel az oktatásban már megvalósult, ezért nincs szükség további lépésekre (kivéve, hogy több figyelmet kell fordítani a mostmár kisebbségbe került fiúkra). Ezen Arnyékjelentés szerzői viszont szeretnék hangsúlyozni, hogy e számszerű tények nem törvényszerűen befolyásolják a strukturális, intézményes egyenlőtlenségeket, amelyeket az oktatás fenntart és újratermel. Arra is vannak statisztikai adatok, hogy a magasabb iskolázottság nem feltétlenül garantálja, hogy a nőknek javul a munkaerőpiaci pozíciója. Tény, hogy a felsőoktatás expanziója kedvező volt a nők számára abban az értelemben, hogy némileg növelte a magasan képzett nők esélyét arra, hogy munkát találjanak és hogy vissza tudjanak térni a munkaerőpiacra a GYES után.²¹ Ugyanakkor 2004-ben a magánszférában az azonos munkát végző férfiak és nők fizetése közötti különbség nagyjából ugyanolyan arányú volt egyetemet, szakközépiskolát és szakmunkásképzőt végzett nők esetében is: az azonos végzettségű férfiak fizetésének 76-80%-át kapták. Az állami szektorban a

---

20 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról.

21 Frey Mária: „Munkaerőpiaci változások nemek szerint 2000 óta.” 2006. Kézirat.

fizetéskülönbség a legmagasabb az egyetemet, illetve az általános iskolát végzett nők és férfiak között.²²

9.2.2. Felsőoktatás

Akárcsak az alap- és középszintű oktatásról szóló részben, a Kormányjelentés a felsőoktatással kapcsolatban is csak számadatokat közöl, amelyek azt mutatják, hogy a nők jelentősen felülreprezentáltak a főiskolai képzésben, kissé felülreprezentáltak az egyetemi képzésben, és enyhén alulreprezentáltak a Ph.D. képzésben. Rá kell mutatnunk, hogy ezek az adatok a férfiak számára kedvező felsőoktatási piramidális hierarchiát illusztrálják, amelyben felfelé haladva egyre csökken a nők aránya az egyetemi oktatás, kutatás és döntéshozatal szintjein. A Kormányjelentés említi, hogy az „elmúlt 10 évben enyhén mérséklődött a nemi szegregáció”. Valóban csak „enyhén” mérséklődött, és ennek legfőbb oka egyrészt a fentebb már említett hagyományos, sztereotip nemi szerepekre való nevelés, amelynek egyik aspektusa az, hogy a fiúkat még mindig, ha nem is feltétlenül tudatosan, „férfiasnak”, a lányokat pedig „nőiesnek” tartott foglalkozások és tudományágak felé terelik; másrészt az, hogy hiányoznak azok az oktatás- és tudománypolitikai eszközök, amelyek ösztönöznék és támogatnák a nőket abban, hogy hagyományosan „férfiasnak” tekintett szakmákat és tudományterületeket válasszanak – amelyeknek általában magasabb a társadalmi és anyagi presztízszük.

Azt is meg kell említenünk, hogy – paradox módon – annak, hogy több nő vesz részt a felsőoktatásban, részben az az oka, hogy egyenlőtlenség van a nemek között a munkaerőpiacon, azaz a nőknek sokszor többféle és magasabb szintű képzettségre van szükségük, mint a férfiaknak, ahhoz, hogy megfelelő munkát találjanak. A Kormányzati Jelentés azt állítja, hogy „[N]incs jelentős nemi különbség a nappali, esti, illetve levelező tagozatok látogatottsága között, bár a nők gyakrabban választják az esti, illetve levelező tagozatot. Mi bizony jelentősnek találjuk, hogy a nappali tagozatos képzésben a nők és férfiak aránya nagyjából egyenlő, viszont az esti és levelező tagozatos hallgatók kétharmada nő²³, két okból: egyfelől a nappali tagozaton szerzett diplomák magasabb presztízzsel és értékkel bírnak a munkaerőpiacon, másfelől ez a tény rávilágít arra, hogy a nők milyen potenciális nehézségekkel és akadályokkal szembesülhetnek a felsőfokú képzéshez való hozzájutás során: háztartási és gyermekgondozási kötelezettségek, rosszabb pénzügyi helyzet (teljes munkaidőben kell dolgozniuk, hogy ki tudják fizetni a tandíjat), a többféle képzettség megszerzésének szükségessége a jobb munka megtalálása érdekében.

9.3. Iskolai oktatók - diszkrimináció az iskolai hierarchiában

A kormányjelentés ezen részében leírja az üvegplafon-jelenséget az oktatás és a tudományos élet szintjein. Hozzáteesszük, hogy a piramidális hierarchia nemcsak az oktatók és tudósok, hanem az oktatási döntéshozók körében is fennáll. A legfelső döntéshozói szinteken csak elvétve akadnak nők. A nők és férfiak hierarchikus pozíciójának van egy rejtett diszkriminatív aspektusa is. Az állami egyetemek alkalmazottjainak fizetését a közalkalmazotti bértábla szabályozza, így nincs jövedelemkülönbség az egyforma akadémiai pozícióban lévő nők és férfiak között. Ám mivel a nők az alacsonyabb pozíciókban tömörülnek, és kisebb arányban vesznek részt (extra bérrel járó) döntéshozói testületekben, a végén átlagban mégis kevesebbet keresnek, mint a férfiak. Emellett a lineáris, férfiakra szabott akadémikus életpálya-modell a legtöbb nőnek nem megfelelő, ezért a tudományos előrehaladás és a magasabb pozíciók elérése számukra nehezebb.

---

22 *Munkaerőpiaci Tükör 2005* (szerk.: Fazekas Károly, Koltay Jenő). MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, 2005.

23 Oktatási és Kulturális Minisztérium (2006). *Oktatás - Statisztikai Évkönyv 2005-2006*. http://www.okm.gov.hu/letolt/statisztika/okt_evkonyv_2005_2006_060927.pdf.

9.4. Nemi szerepek

Az IgEN Egyesület szakmai és érdekképviseleti munkájának köszönhetően a jelenleg hatályos, 2003-ban átdolgozott Nemzeti Alaptantervben alapelveként szerepel a nemek közti esélyegyenlőség, együtt az olyan alapértékekkel, mint a demokrácia, a humanizmus, az egyéniség tisztelete és fejlődése, az alapvető közösségek (család, haza, Európa, a világ) együttműködésének kibontakoztatása, a szolidaritás és a tolerancia.²⁴ Ugyanakkor a NAT a nemek közti egyenlőség témakörét nem építi be az oktatási rendszerbe sem speciális témaként, sem a kereszt-tantervi követelmények közé.

Szintén az IgEN Egyesület lobbitevékenységének köszönhetően 2006-ban a tankönyv-akkreditációs rendeletet úgy módosították, hogy a sztereotíp nemi szerep-ábrázolás szerepel a tankönyv akkreditálásának általános értékelési szempontjai között. Viszont továbbra sincs ezen a területen képzett szakértő az adott tudományterület szakértőjéből és egy pedagógiai szakemberből álló értékelő bizottságban, így ha a tankönyv megfelel a szakmai kritériumoknak, az általános értékelési szempontokra nem fektetnek komoly hangsúlyt. Tehát a nemek közti egyenlőség elvének szerepeltetése mind a NAT, mind a tankönyv-akkreditáció esetében csak látszat-gesztusnak tekinthető.

A Kormányjelentés kutatásokra hivatkozva ír a tankönyvekben szereplő sztereotíp és torz nemi szerep-ábrázolásról. A fent leírt tankönyv-akkreditációs rendelkezés nem segíti e helyzet javulását, hacsak az oktatási döntéshozók újra nem tárgyalják azt gender- és oktatásügyi szakértőkkel.

A nemek ábrázolása a tankönyvekben rendkívül fontos kérdés, de legalább ilyen fontosak a hivatalos tantervek tartalmi kérdései, valamint a rejtett tanterv gender vonatkozásai. Ami a hivatalos tantervet illeti, a nők az átadott tudás alanyaiként és tárgyaiként egyaránt alulreprezentáltak, minden tantárgy oktatása férfi-domináns szemszögből történik, a társadalmi nemek szempontrendszerének alkalmazása nélkül. A rejtett tanterv tekintetében, amely magába foglalja mindazt, amit a gyerekek a hivatalos tantervben előírtakon kívül tanulnak meg az iskolában, a tanárok szerepe rendkívül fontos. Az ő nemi szerepekről vallott nézeteik és attitűdjeik közvetlenül és közvetetten befolyásolják azt, hogy hogyan viselkednek a fiúkkal és a lányokkal az osztályteremben és hogy – tudatosan és tudattalanul is – milyen üzeneteket küldenek a diákoknak a nemi szerepekről. A szakirodalom szerint a tanárok tanórai kommunikációjára jellemző, hogy akaratlanul is elfogult a fiúk felé; a fiúkra több figyelmet és időt fordítanak, és több dicséretet adnak nekik a munkájukért, mint a lányoknak.²⁵ Ez közvetlenül befolyásolja a gyerekek nemi szocializációját és újratermeli az egyenlőtlen hatalmi viszonyokat és a társadalomban uralkodó tradicionális, sztereotíp nemi szerepeket.

A fent leírtak jelentősége ellenére a tanárképző kurzusok tantervei nem tartalmazzak gender témákat. A szisztematikus gender képzés tanárok, tanárképzős hallgatók és diákok részére (amelynek tartalmaznia kellene többek között a sztereotíp attitűdök megváltoztatását és a CEDAW Egyezményről szóló ismeretek átadását) hiányzik, kivéve néhány egyéni oktató kurzusait. Ilyen képzés nélkül nem lehet elvárni, hogy a tanárok kritikai megközelítést alkalmazzanak a tantervek tartalmával, a tanítási módszerekkel és a nemi szocializációban betöltött saját szerepükkel kapcsolatban.

Civil szervezetek kínálnak emberi jogi és gender oktatási programokat iskoláknak,²⁶ és egyre több olyan iskola van, amely szívesen látja ezeket a programokat és meghívja őket emberi jogi rendezvényeire, ahol a civil szervezetek foglalkozásokat tartanak a diákoknak. Ezek a foglalkozások általában pozitív fogadtatásra találnak, ami azt mutatja, hogy a diákok és tanárok

---

24 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról.

25 Ld. pl.: Rostás, Rita – Fodorné Bajor, Borbála (2003): "...könnyebb a lányoknak, mert a fiúk elevennek születtek." In: Új Pedagógiai Szemle, December, 2003. Forrás: <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=2003-12-mu-Tobbek-Konnyebb.html>.

26 Pl. az Amnesty International Magyarország, a Fiona Alapítvány, a Labrisz Egyesület és a NANE Egyesület iskolák számára kidolgozott programjait.

növekvő érdeklődéssel és tudatossággal közelítenek az emberi jogok és a nemek egyenlősége témájához. Az oktatási döntéshozó intézmények részéről ugyanakkor nem tapasztalható komoly szándék arra, hogy támogassák ezeket a nem formális oktatási programokat és együttműködjenek e civil szervezetek oktatási szakértőivel.

9.5. Tanulmányi juttatások és kutatási ösztöndíjak

Mint azt korábban említettük, hasonlóan az oktatás más területeihez, nincs kormányzati politika a nők tudományos tevékenységeinek és pályájának támogatására.

9.6. Felnőtt oktatás

Ugyancsak utaltunk már arra, hogy a nők magasabb részvételi aránya a felnőttoktatásban részben rosszabb munkaerőpiaci helyzetüknek köszönhető.

9.7. Egészségügyi nevelés

A Kormányjelentés egyszerűen megemlíti, hogy az egészségügyi neveléssel kapcsolatban nincsenek adatok nemi bontásban. A CEDAW Bizottság 1989-ben tartott 8. ülésén javasolta, hogy a részes országok tegyenek meg minden erőfeszítést, hogy a népszámlálásokból és felmérésekből nemi bontású adatokat lehessen nyerni.²⁷ Egyszerűen kijelenteni 18 évvel később, hogy nincs ilyen adat, véleményünk szerint felelőtlen álláspont, és javasoljuk a Bizottságnak, hogy hangsúlyosan kérje a kormányzattól az ajánlások komolyan vételét.

A fentiek alapján a kormányzat számára az alábbi ajánlásokat tesszük:

- Az oktatási szakértők és döntéshozók gondoskodjanak róla, hogy a köz- és felsőoktatás-politika minden szintjén jelenjenek meg a nemek egyenlőségének szempontjai – ahogy ezt a gender mainstreaming európai uniós irányelve is megkívánja.
- A szakpolitika kialakításába vonják be a nemek esélyegyenlősége területén képzett oktatási szakértőket, valamint gondoskodjanak az oktatási szakértők és döntéshozók ezirányú képzéséről.
- Az oktatási kormányzat támogassa a nemek oktatási esélyegyenlőségével foglalkozó kutatói és ismeretterjesztői munkát.
- A CEDAW Bizottság ajánlásainak megfelelően a kormányzat gondoskodjon róla, hogy rendelkezésre álljanak oktatással kapcsolatos adatok nemi bontásban.
- A tantervek készítésénél és revíziójánál vegyék figyelembe és alkalmazzák a nemek esélyegyenlőségének horizontális alapelvét.
- Gyakoroljanak megfelelő szakmai nyomást annak érdekében, hogy az egyetemi pedagógusképzésben és továbbképzésben megjelenjen a társadalmi nemek tudományának tematikája és módszertana.
- Módosítsák a tankönyv-akkreditációs rendeletet úgy, hogy lehetővé tegye a tankönyvek szakszerű értékelését a nemek, valamint más hátrányos helyzetű társadalmi csoportok esélyegyenlősége és sztereotip ábrázolása szempontjából.

---

27 Ld. a CEDAW Bizottság 9. sz. Általános Ajánlását.

10. FEJEZET

11. Cikk: Foglalkoztatás

A Kormányzati Jelentés a nők munkaerőpiaci helyzetével kapcsolatban számos statisztikai adatot tartalmaz és számos problémára utal – ideértve a nemek közötti kereseti különbségek fennállását, a horizontális és vertikális szegregációt, és a munkahelyi és magánéleti kötelezettségek összeegyeztetését. A Jelentés azonban a releváns témák kapcsán elmulasztja a lassú fejlődés – amennyiben fejlődésről egyáltalán beszámolhatunk – okait feltárni.

Bár néhány kezdeményezés, tevékenység és jogszabálymódosítás teret kapott, általánosságban levonhatjuk azt a következtetést, hogy hiányzik a nők munkaerőpiaci helyzetének javítását szolgáló célzott és átfogó állami politika. Nincs tudomásunk ilyen, a horizontális és vertikális szegregációt, a nemek közötti kereseti különbségeket és a munkahelyi és magánéleti kötelezettségek összeegyeztetését célzó – a nőkre és férfiakra egyaránt vonatkozó – politikáról.

A fennálló hagyományos nemi sztereotípiák a munka világára, illetve a munkahelyi és magánéleti kötelezettségek összeegyeztetésére is befolyással bírnak. A Központi Statisztikai Hivatal kiadványa rámutat, hogy a 18–75 év közötti férfiak 53%-a szerint az a helyes, ha a férfiak számára a munka, míg a feleségek számára az otthon, a család ellátása a fontosabb.²⁸

Bár az egyenlő bánásmódról szóló törvény külön rendelkezéseket tartalmaz az egyenlő bánásmód követelményének megtartásáról a foglalkoztatásban, a nemek szempontjából vak megközelítést alkalmazva, a nők helyzetére még csak nem is utal.

Üdvözlendő tény, hogy bizonyos munkaügyi szabályok – ideértve az egyenlő bánásmód követelményének megtartását és a nők foglalkoztatására vonatkozó szabályokat – megsértése esetén megduplázták, 6 millió forintra emelték a kiszabható legmagasabb munkaügyi bírság mértékét. A munkaügyi ellenőrzésről szóló törvény ugyanakkor az egyenlő bánásmód követelménye megtartásának tárgyában nem engedi a hivatalbóli eljárásindítást. Mi több, egy törvénymódosítással a helyzet még rosszabbá vált: 2002 óta csak azok jogosultak eljárást kezdeményezni, akik jogát vagy jogos érdekét az ügy érinti. (E módosítás előtt a jog vagy jogos érdek ügy általi érintettsége nem szerepelt követelményként.)²⁹

Ahogy a Kormányzati Jelentés rámutat, a nemek közötti kereseti különbség mértéke még mindig jelentős. Ennek ellenére a versenyszférában továbbra sincs osztálybasorolási illetve munkaértékelési rendszer, ami az egyenlő bér elvének alkalmazása és betartásának monitorozása során hozzásegítené a munkák és munkakörök összehasonlításához. Ilyen jellegű állami kezdeményezésről nincs tudomásunk.

Az esélyegyenlőségi tervek bevezetése pozitív hatással lehet a nők munkaerőpiaci helyzetének javítására. Azonban, ahogyan azt a Kormányzati Jelentés is megjegyzi, nem minden munkáltató köteles ilyen tervet elfogadni. (Ide tartoznak az ötven főnél több munkavállalót foglalkoztató költségvetési szervek és többségi állami tulajdonban álló jogi személyek; egyéb munkáltatók esetében a tervek elfogadása csak lehetőség.)

A témában tevékenykedő kutatók beszámolóí szerint a törvény által kötelezett munkáltatók többsége nem is rendelkezik esélyegyenlőségi tervvel, azon munkáltatók pedig, amelyeknek van ilyen tervük, azt bizalmas, nem nyilvános dokumentumnak tekintik, néhányuk még kutatási célra sem bocsátja ezeket rendelkezésre. S bár az egyenlő bánásmódról szóló törvény felhatalmazza a Hatóságot, hogy (kérelemre vagy hivatalból) vizsgálatot végezzen bármely ilyen terv elfogadására kötelezett munkáltatónál az esélyegyenlőségi terv rendelkezésre állásáról, és alkalmazza a

---

28 KSH: Társadalmi helyzetkép 2003 (Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 2004)

29 A EBH hivatalból is eljárást indíthat a fenti esetekben,, de csak akkor, ha a munkáltató a jogszabály által meghatározott kategóriák valamelyikébe tartozik.

szükséges szankciót a munkáltatók részéről fennálló mulasztás esetén. Ezidáig nincs tudomásunk egyetlen ilyen eljárásról sem.

Ahogy arról sem hallottunk, hogy a kormányzat speciális támogatást nyújtott volna a munkáltatók számára az esélyegyenlőségi tervek kidolgozásához.

Az apáknak a gyermekük születése esetén járó öt nap munkaidő-kedvezményre való jogosultsága inkább csak szimbolikus jelentőséggel bír, s nem hathatós intézkedés a munkahelyi és magánéleti kötelezettségek összeegyeztetésére. Mindössze néhány szórványos, alkalmoszerű proaktív program létezik a gyermekneveléssel és -gondozással kapcsolatos kötelezettségeknek a szülők közötti igazságos megosztása elősegítésére. A gyermekgondozásra vonatkozó (köz)politikai dokumentumok általánosságban felismerik a nők munkaerőpiaci pozíciója megtartásának szükségességét a házimunka mellett, de ezt olyan programokon keresztül támogatják, melyek a fizetett és nem fizetett munka összeegyeztetésének megkönnyítését kizárólag a nők számára célozzák. Nem foglalkoznak tehát a családi munka nők és férfiak közötti megosztásával, illetve a nőkre háruló kettős teher csökkentésével.

Bár a Munka Törvénykönyve felmondási tilalmat ír elő a terhesség megállapításától a gyermekgondozási távollét lejártát követő 30 napig, a gyakorlat azt mutatja, hogy a nők számára nehézséget okoz a munkába való visszatérés; e 30 nap lejártá után a munkáltatók gyakran kezdeményezik a munkaviszony megszüntetését.

Aggodalmunkat fejezzük ki a Kormányzati Jelentés angol változatának alábbi kijelentése miatt: „(...) az elmúlt évtized romló reálbérei mellett a nőknek egyre kevésbé volt érdemes fizetett munkát vállalni. Bérük ugyanis lényegesen elmaradt a férfiakétól, ugyanakkor a háztartásban végzett munkájuk a férfiakénál értékesebb.” Bár a magyar változatban az „értékesebbnek tekintett” kifejezés szerepel, szívesebben vennénk itt olyan következtetéseket, melyeket a Kormányzati Jelentés e hozzáállás megváltoztatására vázol fel.

A – Kormányzati Jelentésben szintén hivatkozott – „Családbarát Munkahely Díj” célja, hogy arra motiválja a munkáltatókat, hogy növeljék a tudatosságukat a családbarát munkahelyi környezet szükségessége iránt, a bevált módszerek közzététele és megosztása által. A programban foglalt célkitűzések megfogalmazásakor a nők és férfiak közötti társadalmi egyenlőség igen érzékeny definícióját adták; a gyakorlatban azonban ez a szemléletmód elmozdulni látszik egy a nemek szempontjából érzéketlen megközelítés felé, megengedve a programnak hogy eltérjen eredeti céljától, s többek között szabadidős programokat, családi nyílt napokat, sportprogramokat, egészségügyi szolgáltatásokat támogasson.³⁰

A fentiek alapján a kormányzat számára az alábbi ajánlásokat tesszük:

- a már azonosított problémák alapján dolgozzon ki célzott közpolitikai intézkedéseket a nők munkaerőpiaci helyzetének javítására;
- hatékonyabban célozza a munkahelyi és magánéleti kötelezettségek összeegyeztetésének kérdését, különös tekintettel a férfiak szerepére; és
- az esélyegyenlőségi tervek elfogadásának és végrehajtásának kötelezettsége tárgyában vizsgálódjon a munkáltatóknál, és alkalmazza a szükséges szankciókat minden olyan esetben, ahol ilyen tervek nem léteznek.

---

30 Andrea Krizsán and Enikő Pap “Equal Opportunities for Women and Men in Hungary” in Equal Opportunities for Women and Men. Monitoring Law and Practice in New Member States and Accession Countries of the European Union. Open Society Institute, Budapest, 2005.

11. FEJEZET

12. Cikk: Egészségügy és családtervezés

11.1 Általános kérdések

A 2006. évi CXV. törvény megvalósításaként, az egészségügyi rendszer átfogó reformja vette kezdetét 2006. második felében, ami számos, az egészségügyi szolgáltatásokat szabályozó törvény módosítását eredményezte. Az új szabályozás értelmében csak azok részesülhetnek kedvezményes díjú egészségügyi szolgáltatásokban, akik érvényes egészségbiztosítással rendelkeznek, vagy azért mert azt saját maguk befizették, vagy mert a biztosítást az állam finanszírozza számukra, például a 18 éven aluliak, a nyugdíjasok, a szociális segélyben részesülők esetében. A 2007 áprilisában életbe lépett új szabályok a családon belüli erőszak női áldozatainak közvetett diszkriminációjához vezet(het)nek, mivel a gazdasági erőszak sokszor úgy jelenik meg, hogy a feleséget, élettársat a partner eltiltja a háztartáson kívüli munkavégzéstől, így fizetésben sem részesül, vagy a családi vállalkozásban végzett munkára korlátozódik a nő munkavégzése, vagy más, nők által többnyire férfi családtagok számára végzett munkában testesül meg, bér, társadalom- és egészségbiztosítás, szociális juttatások nélkül. Ezek a nők korábban ún. eltartott hozzátartozóként teljeskörű egészségügyi szolgáltatásokra voltak jogosultak, az új rendszerben azonban egészségbiztosítás nélkül maradhatnak, amennyiben aktív munkaképesek, nem részesülnek gyermekgondozási díjban, segélyben, a család egy főre eső jövedelme magasabb kategóriába esik, és a pénzkereső partner nem fizeti meg fizetéssel nem rendelkező házastársa, élettársa után a járulékokat – s ez valószínű forgatókönyv családon belüli erőszakkal érintett kapcsolatok esetén. Az új rendszerben azok, akik nem rendelkeznek biztosítással, csupán az alapcsomag szolgáltatásaihoz férnek hozzá, ami a sürgősségi ellátásra, a család-és nővédelmi gondozásra, valamint a járványügyi ellátásokra terjed ki, ezen felül a beteg a teljes díj megfizetésére köteles. Még azok is, akik biztosítottak minősülnek az új rendszerben, az egészségügyi szolgáltatásokhoz csak meghatározott díj megfizetése ellenében jutnak hozzá. A háziorvosi és szakorvosi ellátás igénybe vétele ellenében 300 Ft összegű vizitdíjat kell megfizetni, valamint bevezették a szintén 300 Ft összegű kórházi napidíjat is a gyógyintézeti ellátás díjaként. Ez a szabály ahhoz a gyakorlathoz vezet, hogy az otthonukból hirtelen, pénz nélkül menekülő bántalmazott nők nem részesülhetnek orvosi ellátásban a megfelelő díj megfizetése hiányában, kivéve, ha állapotuk életveszélyes. Az éjszakai, valamint ügyeleti időben nyújtott orvosi ellátás ellenében (ami a legtöbb családon belüli erőszak következtében keletkezett sérülésnél a jellemző) egy 1000 forintos, emelt összegű díj megfizetésére köteles a beteg, amennyiben nem sürgősségi esetről van szó. Mindezek felett az orvosi látogatás kibocsátása csak 3000 Ft megfizetése után történik meg, abban az esetben is, ha a sérülés látható módon erőszak eredményeképpen keletkezett. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ahhoz, hogy egy bántalmazott nő büntetőeljárás tudjon kezdeményezni a testi sértés miatt, előzőleg minimum 3300 Ft-ot kell kifizetnie, majd erre jön a magánvádas eljárás illetéke, mely jelenleg 6000 Ft. Az orvosi ellátás, valamint a látogatás kiadásának díjfizetéshez kötése számos áldozatot megakadályoz a jogérvényesítésben, hisz ezekben az ügyekben a legfőbb, s többnyire egyetlen bizonyíték az orvosi látogatás.

A Magyar egészségügy közelmúltbeli átszervezése csak egy példa a sok közül, azt illusztrálja, hogy a nemzeti jogalkotás során figyelmen kívül hagyták a nők sajátos szükségleteit és érdekeit, valamint a nőket és férfiakat megkülönböztető tényezőket – ellentétben a Bizottság 24. „A nő és az egészség” tárgyban kiadott általános ajánlásával. Ahogy az a VI. Kormányzati Jelentésből kitűnik, a magyar állam mindeztidőig nem tudta kezelni azt a tényt, hogy a nemek nem pusztán biológiailag, hanem társadalmilag is különböznek egymástól. A legtöbb orvosi norma nemsemleges előírásokat tartalmaz, és a kormányzati jelentésben kiemelt elemek pusztán azért vonatkoznak kizárólag a nőkre, mert fizikai adottságuknál fogva azok csak a női lakosság vonatkozásában értelmezhetőek (például a méhnyak-rák szűrést csak nők számára tartják fenn). A Kormányzati Jelentés nem említi állami intézkedéseket a nők elleni erőszak és a nemek közötti egyenlőtlen hatalommegosztás egyéb megnyilvánulási formáinak negatív egészségügyi hatásai

sikeres kezelésének és megelőzésének terén, mivel ilyen intézkedések a beszámolási időszakban nem születtek.

11.2 Családtervezés, születés, szexuális felvilágosítás

Az Egészség Évtizedének Népegészségügyi Programjáról szóló 46/2003. OGY határozat „Esélyegyenlőség az egészségért” programja célként pusztán a romák, fogyatékosok és hajléktalanok – mint a társadalomból kirekesztett lakossági csoportok – egészségi állapotának javítását tűzte ki. A Programban a nők egészségügye általánosságban nincs szabályozva, csak reprodukciós funkciójukat hangsúlyozva, egészségügyi szolgáltatásokat nem nőknek, hanem jelenlegi és jövőbeni anyáknak nyújtva. Bár ez *expressis verbis* nem áll a szövegben, támogatások és segélyek biztosításával a házaspárokat ösztönzi a jogszabály a gyermekvállalásra. A családtervezési szolgáltatások az „egészséges ifjúság” fejezetben nyertek szabályozást. Ezeket az országos egészségügyi rendszerbe integrálták és a terhes-, valamint szülés utáni gondozásra koncentrálnak. A **védőnők** kulcsfontosságú szerephez jutnak a családtervezés, a terhes nők, anyák, gyerekek védelme terén. A védőnők azonban nem képesek feladataikat megfelelően ellátni, mivel egy védőnő 200-350 család látogatásáért felelős. A körzeti védőnők nem csupán túlterheltek, hanem a legtöbb esetben a nemi alapú erőszakról alapvető ismeretekkel sem rendelkeznek, és ezért nem képesek a családon belüli erőszakot felismerni és megelőzni, annak ellenére sem, hogy jogi felhatalmazásuk van ehhez. Épp ellenkezőleg, gyakran még ők is a nemi egyenlőtlenségek fenntartását konzerválják a nők alsóbbrendű státuszának hangsúlyozásával és a bántalmazott nők és gyerekek hibáztatásának gyakorlatával.

Aggodalomra ad okot az is, hogy az Egészség Évtizedének Népegészségügyi Programja ugyanazt a Családvédelmi Szolgálatot jelöli ki a családtervezési konzultációra, mint amely a terhesség-megszakítás előtti tanácsadást végzi, azzal a céllal, hogy a nőt lebeszélje az abortuszról. A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény értelmében anyasági támogatásra csak az az anya jogosult, aki terhessége alatt legalább négy alkalommal részt vett terhesgondozáson. Az anyasági támogatás összege 2007-ben 60.367 Ft volt.

Az orvos szakma általánosságban elutasítóan áll hozzá az alternatív terhesség, szülés és gyereknevelés kérdéséhez. Az otthonszülés nem kívánatos jelenség; a kórházon kívül szült nők gyakran megalázó, embertelen bánásmódban részesülnek az orvos szakma képviselői által, ha az otthonszülés ténye kiderül. Az otthonszülés jogi háttere nem rendezett, a szülések orvosi és nem-orvosi kísérése, a születési anyakönyv kibocsátása otthonszületett babák esetében nincs szabályozva, az írott jog helyett a szokásjog dönti el a követendő eljárást, s ez többnyire az eljáró hatósági személy jóindulatára bízta a döntést. Míg a Népegészségügyi Program 2005. évi végrehajtásáról szóló beszámoló két, a férfiakat célzó programot is megemlít („Férfiak Egészségének Hete”, „Férfiak Egészségéért”), addig a jelentésben egyetlen olyan projektről sem esik szó, melynek célcsoportja nők lennének.

A Nemzeti Program szövege még „családbarát szülészeteket” említ, a végrehajtás során ez már „bababarát kórházakként” jelent meg azokat a kórházakat jelölve, melyek ösztönzik a szoptatást, megint csak elsősorban a gyermekek érdekeire összpontosítva. A Program a szoptatás „minden módon való népszerűsítését, általánossá és természetessé tételét” hirdeti. Ez a szóhasználat jól illusztrálja, hogy az állam nem tesz különbséget a nők egészségügyi jogai és kötelességei között. A nők testi integritását és méltóságát tiszteletben tartó norma azt irányozná elő, hogy a nőt minél szélesebb körű, teljes és semleges tájékoztatásban részesítsék a szoptatásról, s ennek alapján, személyes körülményeiket mérlegelve hozzák meg a maguk számára egyedi döntésüket.

A **betegjogi képviselők** sincsenek tisztában a nők sajátos egészségügyi helyzetével és igényeivel, képzésük nem terjed ki a hatalmi egyenlőtlenségek és bizonyos betegségek közti kapcsolat felismerésére, továbbá sajnálatos módon a legtöbb nő által benyújtott panaszt meg sem vizsgálják, mert a kevésbé súlyos, az egészségügyi személyzet hozzáállásából fakadó jogsértéseket a rendszer természetes velejárójaként tekintik, amelyek törvényszegésként nem foghatók meg.

Az Egészség Évtizedének Népegészségügyi Programja alapján megállapítható, hogy a családtervezés és fogamzásszabályozás a nők felelősségeként jelenik meg, míg a férfiak szerepe ezen a téren nem kerül említésre, sem a nyilvános diskurzusban, sem a jogalkotás során

Az **iskolai szexuális felvilágosítás** oktatásáról sem formális előírás, sem egységes gyakorlat nem létezik. A Nemzeti Alaptanterv tartalmaz egy szexuális felvilágosítás és családtervezés elnevezésű tantárgyat a 6-10. osztályosok számára. A szexuális felvilágosító programok négy fejezetet tartalmaznak: intim partnerek, fogamzásgátlás, nemi úton terjedő fertőzések, agresszió, bántalmazás, szexuális erőszak. Mindennek ellenére azonban nincs kötelező tananyag, amit a felvilágosító órákon a tanároknak le kell adniuk, ezért az órát tartó tanár/pap hite, személyes meggyőződése, tudása és hozzáállása határozza meg a felvilágosítás irányát és kereteit. A legtöbb iskolában még mindig abortuszellenes képanyagok képezik a felvilágosítás részét. Az egyházi iskolák élen járnak a szexuális felvilágosítás oktatásának gyakoriságában. A vallási megközelítés sok serdülőt megakadályoz a széleskörű és ideológiától mentes objektív információ megszerzésében. Az iskolai szexuális felvilágosítás során elsikkad a fiúk/férfiak szerepének és felelősségének hangsúlyozása a biztonságos szexben és többnyire elmarad a nemi úton terjedő fertőzésekről szóló ismeretátadás.

11.3 HIV/AIDS

Magyarország 2004-ben fogadta el Nemzeti AIDS Stratégiáját. A norma valamennyi alapelve a nemzetközi emberi jogi dokumentumok szellemében íródott, de nem tartalmaz konkrét, végrehajtandó intézkedéseket, hozzárendelt költségvetést és felelősöket. Ezen túl, a Magyar Köztársaság egyike volt annak a néhány országnak, mely az ENSZ szervezésében 2006. május-júniusa folyamán, a HIV/AIDS tárgyban megtartott rendkívüli közgyűlésre nem készítette el beszámolóját a HIV/AIDS Elköteleződési Nyilatkozat végrehajtásáról, a járvány megfékezése és kezelése terén tett intézkedéseiről. Bár a Nemzeti AIDS Stratégia leszögezi, hogy a heteroszexuális nők a HIV-fertőződés szempontjából egyre növekvőbb mértékű kockázati csoport, a dokumentum a továbbiakban nem foglalkozik ennek a társadalmi rétegnek a sajátos igényeivel. Elméletileg 2003. január 1. óta bárki számára hozzáférhető az ingyenes, anonim AIDS-szűrés, de ez a lehetőség a Magyar lakosság számára egyáltalán nem ismert. A Stratégia a sérülékeny csoportokat, vagyis a melegeket, intravénás droghasználókat, prostituáltakat mint fertőzésveszélynek kitett személyeket homogén társadalmi csoportként kezeli, figyelmen kívül hagyva a háttérben meghúzódó nemi egyenlőtlenségeket, és hatalmi különbségeket. A Nemzeti AIDS Stratégia a járvány elleni küzdelem legfőbb eszközeként a képzést, tájékoztatást, ismeretszerzést sorolja fel, negligálva azt a tényt, hogy sok nő nem az ismerethiány miatt nem tud védekezni, hanem mert érdekeit nem tudja a férfiak akarata ellenében érvényesíteni. (Ehelyütt megjegyezni kívánjuk, hogy a Nemzeti AIDS Stratégia szövegezése azt sugallja, hogy a prostituáltak a társadalom deviáns elemei, akik felelősek a HIV/AIDS járvány terjedéséért.)

11.4 Dohányzás/Drog-és alkoholfogyasztás

Az anyaghasználattal foglalkozó kormányzati dokumentumok nem érintik az okokat, kizárólag a tünetekkel foglalkoznak. Nem ismerik el, hogy az áldozat oldalán gyakorta tapasztalt anyaghasználat az általuk elszenvedett erőszak következménye lehet, épp ellenkezőleg, az alkoholt az erőszakos magatartás egyik kiváltó és fokozó okaként tartják számon.

11.5 Erőszak

Magyarországon még nem folyt olyan kutatás, amely a nők elleni erőszak egészségügyi hatásait vizsgálta volna. Az egészségügyi szakma képviselői munkájuk során nem tulajdonítanak figyelmet ennek az összefüggésnek.

A roma nők egészségügyi helyzetét nem kívánjuk taglalni, mert erre részletesen kitér az Európai Roma Jogok Központja által elkészített másik árnyékjelentés.

11.6 Abortusz

Bár évről évre csekély mértékben csökken a művi terhességmegszakítások száma, ez még mindig elterjedt családtervezési módszer. Ennek egyik legfőbb oka, hogy a társadalombiztosítás még mindig nem finanszírozza a fogamzásgátló szereket, hogy a fogamzásgátló tablettákat csak orvosi receptre árulják, és hogy a fogamzásgátló tabletták és gumi óvszerek ára egyaránt magas. Míg a magyar egészségpolitika az egészségügyi ellátást minimális összegű díj fizetése ellenében biztosítja a lakosság számára, a reprodukciós egészség a gyermekvállalással kapcsolatos teendők ellátására korlátozódik. Egy doboz hormonális fogamzásgátló tabletta ára 700 és 6000 forint között mozog, egy 3 darabból álló óvszer-csomag ára 200-400 forint.

A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény értelmében a terhesség a 12. hetéig szakítható meg, ha az állapotos nő egészsége súlyos veszélynek van kitéve, a magzat súlyosan károsodott, a terhesség bűncselekmény következménye vagy a nő súlyos válsághelyzete esetén. A terhesség a 18. hétig megszakítható a fentebb felsorolt okok miatt, ha a terhes nő korlátozottan cselekvőképtelen vagy cselekvőképtelen, vagy ha önhibáján kívül nem tudott a terhességéről. A terhesség a 24. hétig abban az esetben szakítható meg, ha a magzat genetikai, teratológiai ártalmának valószínűsége az 50%-ot eléri. A terhesség időkorlát nélkül megszakítható, ha az az anya életét veszélyezteti vagy a magzat meghalna a szülést követően.

Az abortuszt kérő nők, amennyiben a terhességmegszakítást nem egészségügyi ok indokolja, súlyos válsághelyzetükre kell hivatkozniuk és a Családvédelmi Szolgálat előtt személyesen meg kell jelenniük. Egy Alkotmánybírósági határozat eredményeképpen 2000 óta a terhességüket megszakítani kívánó nőknek két egyoldalú, elfogult tanácsadáson kell részt venniük. A két „családvédelmi tanácsadás” között legalább három napnak kell eltelnie. A Családvédelmi Szolgálat munkatársai a terhes nők részére abortuszellenes csoportok által terjesztett kiadványokat adnak, melyik félrevezető információkat tartalmaznak az abortusz káros egészségügyi következményeiről. A brosrák eltúlozzák a beavatkozás fizikai hatásait, azt állítják, hogy az abortusz mellrákot okoz, az abortuszt csecsemőgyilkosságként tüntetik fel és megcsonkított csecsemők képeit mutatják. A tanácsadás a gyermekvállalás valamennyi vonzó aspektusára kitér, ám meg sem említik a szülés megterhelő fizikai, pszichés és anyagi következményeit.

A terhesség-megszakítás díja 2006-ban 27.000,-Ft volt, szociális rászorultsági alapon lehet díjkedvezményben részesülni. Magánkórházban az abortusz díja akár 60-100.000,- forintig terjedhet.

A magyar orvosi szabályok lehetővé teszik az orvosok számára, hogy az abortuszok elvégzését lelkiismereti okokra hivatkozva megtagadják, hacsak a műtétet nem azonnali orvosi beavatkozás szükségessége indokolja. Ennek ellenére szervezetekhez érkeznek olyan bejelentések, melyek arról számolnak be, hogy az abortusz során a nőket megalázóan kezelik az egészségügyi ellátók, és gyakran megsértik betegjogaikat. Arról is értesültünk, hogy több esetben az orvos fájdalomcsillapítás nélkül hajtja végre az abortuszt, vagy hangos megjegyzéseket tesz a páciens erkölcsi értékrendjére a műtét alatt, illetve, hogy a meztelen nőt a folyosón hagyták órákon keresztül.

2004-ben az abortuszellenes Alfa Szövetség meghirdette az Abortusz-mentes Napot. A kezdeményezés célja, hogy minden év december 28-án a mozgalomhoz csatlakozó kórházakban megtagadják a terhességmegszakítások végzését és azokat kizárólag az életet veszélyeztető esetekben hajtják végre. Sok állami kórház csatlakozott a kampányhoz ezáltal megsértve a betegek jogát az egészségügyi szolgáltatásokhoz való korlátlan hozzáféréshez és a diszkriminációmentes bánásmódhoz.

A 2002-ben benyújtott Árnýékjelentésünkben megfogalmazott ajánlásainkat a szexuális erőszak esetében történő korlátozott abortuszjog és a terhességmegszakítás és családtervezési szolgáltatások magas díja tekintetében a beszámolási időszakra nézve is változatlanul fenntartjuk, minthogy ezen a területen azóta sem történt állami intézkedés.

11.7 Mesterséges megtermékenyítés

Az Országgyűlés 2005. decemberében módosította az Egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény emberi reprodukciós eljárásokra vonatkozó fejezetét. Az új szabályozás értelmében meghatározott feltételek fennállása esetén már egyedülálló nők részére is elvégezhető a mesterséges megtermékenyítés. A törvény 167. § (4) bekezdése így rendelkezik: „Egyedülálló nő esetében a reprodukciós eljárás akkor végezhető el, amennyiben a nő életkora vagy egészségi állapota (meddőség) következtében gyermeket természetes úton nagy valószínűséggel nem vállalhat....”

Az új bekezdés 2006. július 1-jén lépett életbe. Ezt megelőzően reprodukciós eljárásban kizárólag házastársi, vagy különneműek közötti élettársi kapcsolatban álló nők részesülhettek. Bár a törvény erre nem tér ki, de a végrehajtási rendeletből kitűnik, az egyedülálló nők két csoportja között az állam különbséget tesz: míg az egészségi állapota miatt mesterséges megtermékenyítésben részesülő nők esetében a beavatkozást az állam fizeti, addig az életkora alapján az eljárásra jogosult nők a beavatkozás maguk kötelesek finanszírozni. A jogszabály nem határozza meg, hogy milyen életkor után válik valaki jogosulttá a reprodukciós eljárásban történő részvételre, a jogi előfeltételek teljesítését két különböző orvos egyező szakvéleménye bizonyítja. A módosítást követően a törvény még mindig hátrányosan megkülönbözteti a fiatal egyedülálló nőket és az azonos nemű párok kapcsolatban élőket. A törvénymódosítást övező vita során a parlamenti képviselők és orvosok nagy része egyetértett abban, hogy az Országgyűlés felelőssége az „egészséges, különmű két-szülős” családmódel támogatása.

11.8 Művi meddővé tétel

Egy egyéni panaszbeadvány nyomán, az Alkotmánybíróság 2005. november 12-én meghozott határozatában alkotmányellenesnek ítélte a családtervezési célú művi meddővé tétel szabályainak egy részét, s azokat 2006. június 30-ával megsemmisítette. A testület döntésével többek közt eltörölte a sterilizáció két előfeltételét: a három vér szerinti gyermeket és a 35 éves korhatárt. A művi meddővé tétel jogi szabályozása nem történt meg az előírt határidőig, ezért 2006. július 1-jétől a családtervezési célú sterilizáció valamennyi 18. életévét betöltött nő és férfi számára megnyílt. Ennek ellenére a Magyar Orvosi Kamara Szülészeti és Nőgyógyászati Szakmai Kollégiuma kijelentette, nem hajlandóak az új szabályok szerint eljárni, amíg meg nem születik a sterilizáció új jogi feltételrendszere. Az Alkotmánybíróság határozata heves ellenkezést váltott ki szakmai, politikai és egyházi csoportok körében és 50.000 aláírás összegyűjtése után az ellenzők népi kezdeményezést nyújtottak be a Parlamentnek a művi meddővé tétel 2007. január 1-gyel hatályba lépett szabályainak szigorítása érdekében. Az Országgyűlés 2007. májusában a népi kezdeményezést elutasította és az új szabályokat változatlan formában fenntartotta. Tekintettel arra, hogy a művi meddővé tétel témáját az Európai Roma Jogok Központja által benyújtott árnyékjelentés részletesen tárgyalja, ehelyütt mi csak a jogszabály leglényegesebb jellemzőinek ismertetésére szorítkozunk. A sterilizáció elvégzése iránti kérelem benyújtásakor a kijelölt orvos köteles a kérelmezőt felvilágosítani a fogamzásgátlás egyéb lehetőségeiről, a beavatkozás lehetséges kockázatairól és következményeiről, a fogamzó-, illetve nemzőképesség helyreállításának esélyéről. Ez előrelépés a korábbi normához képest, ahol a műtétet megelőző felvilágosításon mind a kérelmező, mind annak állandó partnere köteles volt megjelenni. A tájékoztatást követően három hónap várakozási időnek kell eltelnie, majd a kérelmezőnek nyilatkoznia kell arról, hogy kérelmét fenntartja-e. A beavatkozásra csak ettől az időponttól számított három hónap elteltével kerülhet sor. A huszonhat éven aluli kérelmezők esetében a tájékoztatást követően hat hónap a várakozási idő, majd a kérelem fenntartásának kinyilvánításától számítva újabb hat hónap elteltével történhet meg a meddővé tétel. Az összesen hat, illetve tizenkét hónapos várakozási időt kimagaslóan hosszúnak tartjuk, különösen a nemzetközi megoldások tükrében. Meggyőződésünk, hogy ebben az esetben a magasszintű tanácsadást helyettesíti az indokolatlanul hosszú várakozási idő. Sajnálatosnak tartjuk továbbá, hogy a tájékoztatás nem tér ki a sterilizáció pozitív következményeire, ami megkérdőjelezi a tanácsadás objektív és felvilágosító jellegét.

Fentiek alapján az alábbi ajánlásokat tesszük a magyar kormány számára:

- Végezzen olyan átfogó kutatást a nők egészségügyi szükségleteinek tárgyában, mely nem korlátozódik a biológiai igényekre, hanem figyelembe veszi a társadalmi-hagyományos tényezőkből adódó különbségeket is. A kutatásnak le kell lepleznie valamennyi, a nők közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetését eredményező egészségügyi szakpolitikát, szabályt és gyakorlatot. Javasoljuk a kormány részére, hogy rendszeresen gyűjtsön statisztikai adatokat, amelyek kimutatják a hagyományos nemi szerepek, az erőszak és a szexuális diszkrimináció egyéb formái, valamint a nők egészségügyi állapota közti kapcsolatot.
- Készítsen átfogó cselekvési tervet a nők és egészség témájában a nemzetközi szervezetek és emberi jogi szervek (pl. Egészségügyi Világszervezet) ténymegállapításai alapján. A cselekvési terv kidolgozásába vonják be a civil szervezetek szakértőit is. A cselekvési terv tartalmazza többek közt a szexuális és reprodukciós szolgáltatásokhoz való általános hozzáférést, ideértve a társadalombiztosítás által finanszírozott fogamzásgátló szereket, nőkre és lányokra szabott sajátos HIV/AIDS kezelő és megelőző programokat, fiúk és lányok számára előzetesen kidolgozott tanterv alapján megtartandó kötelező iskolai szexuális felvilágosítást.
- Szüntessék meg a nők emberi jogait sértő egyoldalú családtervezési tanácsadási gyakorlatot, melyek célja a hagyományos családmódel fenntartása. A szexuális felvilágosításnak mindkét nem egyenlő részvételét és felelősségét kell hangsúlyoznia a családtervezésben.

12. FEJEZET

13. Cikk: A gazdasági és társadalmi élet területein való részvétel

12.1. Családi juttatások

A családi juttatások közül a terhességi gyermekágyi segély és az egyszeri anyasági támogatás kivételével a gyermekvállaláshoz, -gondozáshoz, -neveléshez kapcsolódó ellátásokat mindkét szülő, az ápolási díjat mindkét nemhez tartozó személy igénybe veheti. Ugyanakkor a nemi szerepek hagyományos felfogása miatt ezeket a juttatásokat érdemes a VI. Kormányzati Jelentésben szereplő megközelítésnél részletesebben megvizsgálni.

A *szociális védelmi juttatásokhoz való hozzáférés* szerint ugyanis kézzelfoghatóak a szabályozás tradicionális szemléletű gyökerei. E csoportosítás szerint megkülönböztetünk

- biztosításon alapuló szolgáltatásokat,
- univerzális ellátásokat és
- segélyeket.

A biztosításon alapuló, ún. táppénz-alapú szolgáltatások esetén nyilvánvaló az ellenmondás: míg a mindkét nem által igénybe vett táppénz összegének nincs maximuma, a szintén mindkét nem által igénybe vehető, de ugyanakkor a valóságban általában nők által igénybe vett, ugyancsak táppénz-alapú GYED-nek van felső határa (2006-ban bruttó 87 500 Ft), mely alig több, mint a 2006-os átlagkereset fele³¹.

A nemi szerep biologizáló felfogását tükrözi a szintén többnyire nők által igénybe vett univerzális GYES, GYET, illetve ápolási díj egyébként igen alacsony, nyugdíjminimum %-ában megállapított abszolút összege. Az ezen ellátásokat igénybe vevők helyzetét nehezíti, hogy a nyugdíjhoz kötés ellenére nem illetik meg őket a nyugdíjasoknak járó, pl. mobilitásukat (közlekedési bérlet-kedvezmény, 65 év felettek esetében ingyenesség), illetve művelődésüket ösztönző kedvezményekre (pl. múzeumi belépők) való jogosultságok.

Mindezeket az ellátásokat a férfi-eltartó létére alapozva állapítják meg annak ellenére, hogy ma már a házasságok több, mint 50%-a végződik válással³², jelentős részük épp a gyermekvállalással, neveléssel összefüggésben a gyermek 4 éves kora előtt. Ráadásul 2006-ban 35,6%-ban házasságon kívül születtek a gyerekek.

A rászorultsági alapú támogatásokat vagy munkanélküli segélyeket igénybe vevő nők munkavállalási hajlandósága a férfiakénál alacsonyabb. Ezt mutatja pl., hogy a korábbi jövedelem alapján megállapított munkanélküli segély összege a nőknél alacsonyabb, vagy hogy a férfiak közül 7%-kal többen részesülnek a korábbi munkavállaláshoz kötött rendszeres szociális segélyben, s a segélyben részesülő nők nagyobb arányban maradnak tartósan inaktívak.

11.2. Gazdasági élet

11.2.1. Nemek közti jövedelmi helyzet, vagyonosodás

A nők és férfiak közötti jövedelemkülönbségek folytán a férfiak esetében magasabb éves bevétel generálódik, s ha ezt a többletet nem fogyasztják el, akkor saját vagyonuk is gyorsabban növekszik, mint a nők esetében. Ha a megtakarítások halmozódnak, a férfiak tartósan kedvezőbb anyagi helyzetbe kerülnek. Mivel a nagyszámú válás során megszűnik a vagyonközösség, a

---

31 http://hvg.hu/karrier/20070119_realkereset.aspx.

32 <http://www.ksh.hu/pls/ksh/docs/mdb/NL101/NL2A01/HU/575>.

házasságban kiegyenlítő jövedelem-, illetve vagyonosodási különbségek a nők relatív elszegényedését eredményezik.

11.2.2. A nők gazdasági függetlenségét elősegítő szolgáltatásokhoz, támogatásokhoz való hozzáférése

A nemek közti egyenlőséget biztosító hazai szabályozási környezetben bekövetkezett kedvező irányú fejlődés az uniós tagságnak köszönhető. E tekintetben kiemelkedő jelentőségű a nemek közötti egyenlő bánásmódról, a termékekhez és szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáféréstről szóló uniós irányelv (2004/113/EK). Az irányelv a nemek gazdasági függetlenségét, egyenlőségét érintő olyan szolgáltatások igénybevételére vonatkozóan tartalmaz előírásokat, mint például a nyugdíjak, a biztosítások, a pénzügyi és lakásszolgáltatásokhoz, a közlekedéshez való hozzáférés stb., ám nem foglalkozik az oktatással és a médiumokban, reklámokban megjelenő tartalommal. Ezek pedig nagyban hozzájárulnak a nemi szerepekről, így a nők és férfiak gazdasági életben való részvételéről továbbélő sztereotípiák konzerválásához.

A szerepváltozások kedvezőtlen irányát jelzik a banki reklámok: míg a 90-es években a sokszínűség jellemezte a bankok reklámokban bemutatott ügyfeleit, napjaink reklámjaiban a pénzügyi döntés a férfiak kezében van – legyen szó vállalkozásról, vagy lakásvásárlásról.

Minthogy a különböző szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférést szabályozó irányelv nem terjed ki az oktatás egész területére, Magyarországon egyelőre esély sincs az oktatás terén megvalósuló egyenlőséget szolgáló jogszabály megszületésére. E tény annál is sajnálatosabb, mivel újratermeli a foglalkozási szegregációt, befolyásolja a nemi szerepekből adódó karrier-elképzeléseket, így alakítja a nemek jövőbeni jövedelmi viszonyait. A 2006-ban felsőoktatási intézménybe felvételizők esetében nagyon markáns a nemi sztereotípiákhoz kötött pályaválasztás: így a pedagógiai szakokra 90% felett jelentkeznek nők, az informatikai, mérnöki szakokra 90%-ban férfiak.³³

A férfiak és nők egyenlősége szempontjából az irányelv által megengedett pozitív diszkrimináció tényleges megjelenése fontos lehetne az egyének, vállalkozók pénzügyi szolgáltatásokhoz, támogatásokhoz való hozzáférése szempontjából.

Ez annál is inkább indokolt lehetne, mivel a hagyományos nemi szocializáció és szerep-felfogás miatt a nők vállalkozó-kedve a férfiakénál alacsonyabb. Még a többnyire nőket foglalkoztató ágazatokban működő sikeres női vállalkozók is elfogadottságuk nehézségeiről számolnak be. A magyar nők, ha gondolkoznak is vállalkozásindításban, terveiket alárendelik magánéleti kötelezettségeiknek. Kisebb léptékben gondolkoznak, jellemző rájuk a tőkeszegénység, a hullámvölgyek esetén gyakran végét vetik a vállalkozásnak³⁴. Az önmenedzselést elsajátító, talpon maradó önálló vállalkozók csaknem 70%-a javarészt magasabb végzettséggel rendelkező férfi, akik képesek kiaknázni a kiszélesedő üzleti lehetőségeket. Ugyanakkor a segítő családtagok 72% a nő (2006.), s ezzel a hagyományos nemi szerepmegosztás a vállalkozásokban is érvényesül. Függsük tehát kettős, munkatapasztalatot a családi vállalkozásban szereztek, megélhetésüket társuk, egyben munkaadójuk biztosítja.³⁵

A munkaerőpiacról kiszoruló munkahely-teremtését szolgáló, a Munkaügyi Központokban igényelhető önfoglalkoztatóvá válást segítő támogatást 2005-ben Budapesten 72%-ban férfiak vették igénybe.³⁶

A juttatások és prémiumok egyenlővé tétele ugyanakkor *negatív és pozitív hatásokkal* is járhat, s ezek a kérdéses pénzügyi szolgáltatástól függően másként érinthetik a férfiakat és a nőket. A

33 http://www.felvi.hu/index.ofi?mfa_id=3&hir_id=7758.

34 SEED Alapítvány: Vállalkozó nők a XXI. Században.

35 JÓL-LÉT Közhasznú Alapítvány: Az atipikus foglalkoztatásban rejlő lehetőségek, elterjedésének ösztönzői és gátjai, különösen a munka és magánélet, valamint a nemek közti egyensúly szempontjából. 2007. május

36 www.afsz.hu.

gépjármű-biztosítás esetében balesetmentes vezetésért csak több éves biztosítási tapasztalat után jár jutalom. Ez a más országok esetében is jellemző példa az egyébként szignifikánsan kevesebb balesetet okozó nők számára tarifa-emelkedést jelent. Ugyanez a hatás várható az életbiztosításoknál, ahol ezen szolgáltatásokat igen eltérő áron ajánlják a női és férfi biztosítottak számára Magyarországon is, ahol jelentősek a két nem közötti halandósági és egészségügyi kockázatok. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) ezért megvizsgálta, milyen biztosítási ágazatok esetében kérhetnek a Magyarországon működő pénzügyi szolgáltatók – elsősorban biztosítók és nyugdíjpénztárok – felmentést az uniszex-tarifák bevezetése alól. Ugyanis az egyenlő elbírálás következménye az lenne, hogy megszűnne ugyan az eddigi diszkrimináció, viszont más szempontból lenne igazságtalan a díjképzés: a kisebb kockázatú biztosítottak, a nők többet, a magasabb kockázatúak, férfiak kevesebbet fizetnének az indokoltnál³⁷.

A fentiek alapján a kormányzat számára az alábbi ajánlásokat tesszük:

- A családi juttatások terén javasoljuk nem csupán az igénybevétel, hanem a számítási mód és az azokból adódó kiegészítő kedvezmények és juttatások a nemek egyenlőségét szem előtt tartó, koherens felülvizsgálatát.
- Javasoljuk a családi juttatások rendszerének összhangba-hozatalát a magánszemélyek adózásával, hogy egyidejűleg lehessen figyelembe venni az eltartottak száma mellett a nemek egyenlőségének követelményét.
- Szükségesnek tartjuk a nemek szerinti adatfeldolgozásra vonatkozó kötelezettségek szigorítását.
- Javasoljuk a nők munkába állását, vállalkozását, gazdasági szerepvállalását ösztönző foglalkoztatási, vállalkozásösztönzési, pénzügyi és pénzügyi szabályozás megteremtését, a pozitív diszkrimináció ösztönzését a versenyszféra számára is, mindaddig, amíg a nemek közti jelentős gazdasági egyenlőtlenségek fennállnak.

---

37 http://www.pszaf.hu/engine.aspx?page=pszafhu_biztositaspiaciter, A „Gender” direktíva hazai implementálásának kérdései.

13. FEJEZET

A 12., 19. és a 24. számú Általános Ajánlás: a Nők elleni erőszak

Az 1989-ban született 12. számú Általános Ajánlás felszólítja az egyezményben részes államokat arra, hogy részletesen számoljanak be, milyen törvények, jogszabályok, intézkedések és szolgáltatások segítik elő a nőket érő erőszak visszaszorítását, és hogy gyűjtsenek, elemezzenek és rendszeresen hozzanak nyilvánosságra a nők elleni erőszak eseteire és az áldozatokra vonatkozó statisztikai adatokat. Az 1992-ben elfogadott 19. számú Általános Ajánlás rögzíti, hogy a nők elleni erőszak a diszkrimináció egyik formája, és szorgalmazza, hogy a „törvények megfelelő védelmet nyújtsanak minden nőnek, és tartassák tiszteletben épségüket és méltóságukat. Nyújtsanak megfelelő védő és támogató szolgáltatásokat az áldozatoknak.” Az 1999-es keltezésű 24. számú Általános Ajánlás az erőszak kérdését a nőknek az egészségüghöz való egyenlő hozzáférése szemszögéből tárgyalja, és megállapítja hogy a részes államoknak a nők elleni erőszakkal mint egészségügyi kérdéssel is kötelező foglalkozniuk.

2002-ben, az előző, IV. – V. összevont kormányzati Jelentés tárgyalásakor, a Bizottság aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy hiányoznak a nők ellen a családon belül és a társadalom egyéb színterein elkövetett erőszak leküzdését szolgáló jogalkotási, végrehajtási lépések és intézmények. A Bizottság sürgette továbbá a magyar államot, hogy ismerje el, hogy a „nők elleni erőszak az Egyezmény szerint kimeríti a nők emberi jogainak megsértését”.

A Bizottság 2005. január 2-án tartott 32. ülészakán a Kiegészítő Jegyzőkönyv alapján indított A.T. kontra Magyarország ügygel kapcsolatos álláspontjáról tárgyalt. Az ügyben hozott döntés megállapította, hogy a magyar állam nem teljesítette azon kötelezettségét, hogy a kérelmező – aki a családon belüli erőszak áldozata – emberi jogainak késedelem nélküli védelmet biztosítson. A Bizottság sürgette az államot, hogy tegyen meg minden szükséges intézkedést mind a kérelmező helyzete, mind pedig általánosságban a Magyarországon előforduló hasonló esetek orvoslására.

A fentebb ismertetett általános és speciális Ajánlások, illetve a Kormányzati Jelentés fényében az alábbiakban a nők elleni erőszak magyarországi helyzetéről adunk áttekintést.

13.1 Szexuális zaklatás

A Kormányzati Jelentés Függeléke szerint (87. oldal), „a szexuális zaklatás tárgyában számos kérelem érkezett az (Egyenlő Bánásmód) Hatósághoz”. A Kormányzati Jelentésből kiderül, a Hatóság működése során úgy találta, hogy az egyenlő bánásmódról szóló 2003. évi CXXV. törvény a szexuális zaklatás kérdését nem megfelelően szabályozza. Pedig a Hatóság honlapja csupán általánosságban utal a zaklatásra, s ezen belül is mindössze egyetlen szexuális zaklatás tárgyú ügyet említ – ez a munkáltató zaklató magatartástól való eltiltásával végződött. Egy másik, a szexuális orientáción alapuló hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos esetben a Hatóság arra az általános következtetésre jutott, hogy a zaklatásnak ismétlődőnek kell lennie, („ritkán jelentkezik egyszer előforduló esetként”), és mindig szándékosan kell, hogy történjen.³⁸ Ez azonban komoly aggodalomra ad okot, mivel a Hatóság figyelmen kívül hagyja a törvény pontos szóhasználatát. Eszerint ugyanis a zaklatás „az emberi méltóságot sértő magatartás [...] melynek célja vagy hatása ellenséges, megfélemlítő, megalázó környezet” (a szerk. kiemelése). Ez a pontatlan értelmezés kifejezetten káros lehet a szexuális zaklatás eseteiben, tekintettel a, zaklatók által gyakran használt kimentésekre, mint például, hogy nekik távolról sem állt szándékukban a zaklatás.³⁹

---

38 Ennek alapján a kérelmet elutasították.

39 A zaklatók gyakran arra hivatkoznak, hogy szándékuk épp ellentétes volt: udvarlás és komoly érdeklődés.

Az egyenlő bánásmódról szóló törvény további hibája például az áldozatokat az ilyen jellegű ügyek indítására ösztönző mechanizmusok hiánya. Nyilvánvaló, hogy ezen eseteket kellemetlen feltárni. A Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség 2003-ban készült alapos elemzésében az akkori törvényjavaslatban számos, annak idején figyelmen kívül hagyott konkrét módosítást javasolt, melyek még a mai napig is aktuálisak.

A fentiek fényében a szexuális zaklatással kapcsolatban az alábbi ajánlásokat tesszük a kormánynak:

- Módosítsák az egyenlő bánásmódról szóló törvényt a Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség javaslatában foglaltak szerint, különös tekintettel a törvénynek a nemzetközi jogi dokumentumokkal való teljes összhangja megteremtésére; hozzanak olyan intézkedéseket, melyek az áldozatokat eljárások indítására ösztönzik (engedélyezzék például, hogy a kompenzáció biztosítása a Hatóság előtt folyó eljárás keretei között történhessen, ne késztessek a sértett felet egy újabb, a polgári bíróság előtt folyó hosszadalmas eljárás indítására);
- Biztosítsák, hogy a nemi hovatartozáson alapuló diszkriminációs esetek, mint amilyen a szexuális zaklatás is, speciális, más esetektől független, könnyen beazonosítható kategóriát képezzenek mind a hivatalos dokumentumokban, mind pedig a Hatóság honlapján;⁴⁰
- Dolgozzanak ki, fogadjanak el és a gyakorlatban is alkalmazzanak egy hivatalos Magatartási Szabályzatot, részletes panasztételi mechanizmussal. A Szabályzat térjen ki kifejezetten a szexuális zaklatással kapcsolatos szabályokra is, és tegyék ezt legalább azon munkáltatók számára kötelezővé, amelyek esélyegyenlőségi tervek elfogadására is kötelezettek; és
- Szervezzenek a nagyközönség és kifejezetten a munkavállalók számára felvilágosító kampányokat.

13.2 Családon belüli erőszak

A Kormányzati Jelentés említést tesz az előző Jelentés óta megtett különböző jogalkotási és gyakorlati intézkedésekről, illetve néhány adatot, kutatást is említ. Bár a Kormányzati Jelentés elkészülte után történtek bizonyos előrelépések a témában aktív civil szervezetekkel való együttműködés terén, itt a beszámolási időszakra vonatkozó helyzet bemutatására szorítkozunk.

13.2.1 Statisztikák és kutatás

A Kormányzati Jelentés hivatkozik néhány kriminálstatisztikai adatra, és azt a következtetést vonja le, hogy „a családon belüli bűncselekmények száma az összes ismertté vált bűncselekményen belül elenyésző” (77. old.). Ez a megállapítás teljes egészében ellentmond a Tóth Olga szociológus által 1998-ban végzett, máig egyetlen reprezentatív kutatás⁴¹

---

40 Mint említettük, a honlap az egyetlen szexuális zaklatás ügyet a zaklatás címszó alatt tartalmazza, ezen kívül olyan kategóriákat tartalmaz, mint pl. anyaságon, apaságon, nemi szerepeken alapuló diszkrimináció. Míg bizonyos átfedések érthetőek a jogszabály meghatározásai miatt, és az is érthető, hogy szexuális zaklatás kategóriát nem lehetett létrehozni, mivel maga a törvény nem tartalmazza nevesítve a zaklatásnak e formáját, az azért megállapítható, hogy a Hatóság nem különösebben jártas a nemi alapú diszkrimináció megállapításában. A kutatást nem segíti az sem, hogy az ügyek gender vonatkozására nincsen utalás.

41 www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a396.pdf

eredményeinek, amely azt találta, hogy Magyarországon körülbelül minden ötödik nő életében legalább egyszer őt bántalmazó kapcsolatban él.

A Kormányzati Jelentés leggyakrabban egy a Legfőbb Ügyészség felügyelete alá tartozó, tehát nem független állami intézmény, az Országos Kriminológiai Intézet égisze alatt nem régebben készült, a lezárt ügyek vizsgálatán alapuló kutatásra hivatkozik (a „témában eddig született legátfogóbb kutatásnak” nevezve azt). A Civil Árnýékjelentés szerzői határozottan kétségbe vonják egy kizárólag lezárt bírósági ügyekre alapuló kutatás eredményeit, hiszen tudható, hogy a legtöbb családon belüli erőszakos cselekmény esetén nem tesznek feljelentést, az áldozatokat a rendőrség még mindig lebeszéli a büntetőeljárás kezdeményezéséről, és a legtöbb ügy el sem jut a bíróságra.

A Kormányzati Jelentés szerint „családon belül elkövetett legsúlyosabb életelleni cselekmények elsősorban a férfiak ellen irányulnak” (78.old.). A 2006-ra vonatkozó rendőrségi statisztikák szerint azonban a nők 36 emberölést és 308 testi sértést követtek el férfiak sérelmére, míg a férfiak 75 emberölést és 1879 testi sértést nők sérelmére. Ugyanerre az évre vonatkozóan 11 nő sérelmére követtek el emberölést, és 111 sérelmére testi sértést nők, míg 29 emberölést és 738 testi sértést követtek el férfiak sérelmére férfiak a családon belül.⁴² Összesen tehát a hivatalos rendőrségi statisztikák szerint 86 nő és 65 férfi halt meg családon belüli erőszak következtében 2006-ban Magyarországon. Nem értjük, mi alapján jutott a Kormányzati Jelentés arra a következtetésre, hogy a „[a családon belül elkövetett] emberölések kétharmadának (63%) áldozata férfi.” (78. old.) A Kormányzati Jelentés Függeléke nem tartalmaz hivatkozást e kijelentés forrására. Ha a kérdéses adat a Kriminológiai Intézet által használt kriminálstatisztikákból származna, érdemes figyelembe venni, hogy olyan esetekben, amikor az elkövető öngyilkosságot követett el, miután megölte akkori vagy volt partnerét, nem folytatnak le bírósági eljárást, így vizsgálható bírósági akták sem állnak rendelkezésre.⁴³

Tapasztalataink szerint Magyarországon kifejezett törekvés figyelhető meg a családon belüli erőszak nemekhez kötődő természetének el nem ismerésére, és ez szemmel látható mind az állami intézmények által használt kutatások metodológiájában, mind a rendelkezésre álló adatok felszínes elemzésében. A kormányzat által megrendelt kutatás elemzői azt állítják például – s a médiumok gyakran, szívesen adtak teret ezen állítások kifejtésére –, hogy több férfit ölnek meg családon belüli erőszak következtében, mint nőt. E mögött a nyilvánvalóan téves megállapítás mögött a nemzetközi kutatás és gyakorlat által használt családon belüli erőszak fogalom megfelelő használatának hiánya, az interperszonális erőszakkal való összekeverése húzódik meg; szó sincs tehát arról, amit ezek az állítások sugallnak, hogy tudniillik Magyarország e tekintetben különbözne a világ többi részétől.

A rendőrségi statisztikai adatok gyűjtése 2005-ben kezdődött. Mára a rendőrség a családon belüli erőszakra vonatkozóan kidolgozott egy viszonylag részletes, végre nemek szerinti bontást is tartalmazó statisztikai adatgyűjtési metodológiát; pedig munkájukat megnehezíti a családon belüli erőszakra vonatkozó speciális *sui generis* törvényi tényállás hiánya, mi több: a családon belüli erőszak büntetőjogi fogalmában való általános megegyezés hiánya.

A fentiek alapján a családon belüli erőszakra vonatkozó statisztikák és kutatás vonatkozásában a kormányzat számára az alábbi ajánlásokat tesszük:

- Rendeljenek el rendszeres, a nők elleni, illetve a családon belüli erőszak eseteit is érzékenyen követni képes rendőrségi és bűnügyi statisztikai adatgyűjtést és elemzést, az adatokat hozzák nyilvánosságra, az eredményeket építsék be a döntéshozatalba;
- Határozzák meg a családon belüli, valamint a partnerkapcsolati erőszak jogilag releváns fogalmát a nemzetközi (az ENSZ és Európa Tanács keretében használt) definíciók alapján;

---

42 Statisztikai adatokat Farkas Ildikó, az ORFK Bűnmegelőzési Osztályának munkatársa szolgáltatta. 2007 május 22.

43 A NANE Egyesület éves sajtófigyelése szerint 2005-ben legalább 11 ilyen eset volt.

- Vezessék be a magyar Büntető Törvénykönyvbe a családon belüli erőszakot mint *sui generis* bűncselekményt;
- Tegyék kötelezővé a nemek szerinti bontást tartalmazó statisztikai adatgyűjtést már azoknál a hatóságoknál és közintézményeknél is, amelyek elsőként kerülnek kapcsolatba az áldozatokkal (mint például családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok, gyámhivatalok);
- Bővítsék a nemek szerint bontott kriminálstatisztikai adatgyűjtést az alkalmazott szankciókra vonatkozó kvantitatív adatokkal (azaz hogy pontosan milyen büntetéssel végződtek az ügyek);
- Gyűjtsenek nemek szerint bontott statisztikai adatokat az ügyek lemorzsolódására vonatkozóan: az ügyek hol és milyen arányban esnek ki a büntető igazságszolgáltatási rendszerből; és
- Alkalmazzanak a családon belüli erőszakkal kapcsolatos büntető és polgári eljárásokban egy előre meghatározott indikátorokat tartalmazó kérdőívet, mely minden ügy esetében feltárja a megtett lépések részletes történetét.

13.2.2 Jogalkotás

A Kormányzati Jelentés hivatkozik több, a családon belüli erőszak elleni magyarországi fellépés alapjául szolgáló jogi dokumentumra is. Ezek közül a következőket tartjuk a leglényegesebbeknek:

- az országos rendőrfőkapitány 13/2003. (III. 27.) ORFK intézkedése a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására;
- a 45/2003. (IV. 16.) OGY határozat a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról;
- a 2005. évi CXXXV törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről; és
- a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX törvény módosítása (2006. február 14.) a távoltartó rendelkezésnek a magyar jogrendszerbe való bevezetéséről.

A Kormányzati Jelentés megemlíti, hogy a távoltartó rendelkezést a magyar jogrendszerben elsőként a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényt módosító 2005. évi CXI. törvény (mely 2005. szeptember 1-jén lépett hatályba) tartalmazza. Az új magatartási szabályt a bíróság rendelheti el, a végrehajtásáért a pártfogó felügyelő felelős (81. oldal). Nem vagyunk meglepve azonban, hogy – részletes háttérszabályok hiányában – a jelen Árnyékjelentés összeállításának időpontjáig egyetlen bíró sem alkalmazta még ezt a rendelkezést. A jogszabály alkalmazására olyan környezetben nem is igen számíthatnánk, amelyben állandó jelleggel súlyos alkotmányossági aggályokat hangoztatnak mondván, hogy a férfiakat ezzel eltiltják tulajdonuk jogos használatától⁴⁴.

A Kormányzati jelentés A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozatot is büszkén emlegeti: „az első olyan dokumentum a magyar jogalkotás történetében, mely a családon belüli erőszak kérdéskörét, az ellene való fellépést az intézményes beavatkozás rangjára emelte. Kimondja, hogy a bántalmazás nem tekinthető magánügynek, feladatokat és határidőket határoz meg a Kormány számára annak érdekében, hogy hathatós intézkedések történjenek jogalkotási, infrastrukturális és cselekvési szinten egyaránt. A határozat számba veszi azokat a nemzetközi egyezményeket és ajánlásokat, amelyek végrehajtására hazánk is kötelezettséget vállalt.” (81. oldal)

---

44 Ez volt a távoltartás bevezetésével szemben leggyakrabban felhozott „érv” jogászok, politikusok és egyéb szakemberek részéről.

Azon túl, hogy ez az állítás egyszerűen nem pontos (az első ilyen dokumentum a fél évvel korábbi 45/2003. OGY határozat volt), nem is igaz a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájára vonatkozóan. Ez ugyanis a családon belüli erőszak áldozataiként valójában elsősorban a gyermekekre és a fiatalokra koncentrál. A bűnmegelőzés eszközeként pedig az áldozatok és fiatalok számára biztosítandó sport- és szabadidős programokat ajánl annak érdekében, hogy eltérítsék őket a bűncselekményektől, illetve hogy kevesebb időt töltsenek otthon, ha az erőszak ott jelen van. Bár a dokumentum a családon belüli erőszakra vonatkozó fejezetben az áldozatok tipikus csoportjai között (egyebek mellett) általánosságban felsorolja a nőket is, egyetlen specifikus beavatkozási terület esetében sem utal a nőkre. Hogy a Kormányzati Jelentés még mindig ezt a dokumentumot tekinti a fontosabbnak a témában, s nem a női jogi szempontból lényegesen célratörőbb 45/2003. OGY határozatot, annak az lehet az oka, hogy – ahogyan az a szövegből is kitűnik – a kormányzat valószínűleg helyesnek tartotta a női jogi megközelítés figyelmen kívül hagyását (Kormányzati Jelentés 79. o.).

A kormányzat civil szervezetek által képviselt női jogi megközelítéssel szembeni merev álláspontja arra ösztönözte az Országos Kriminológiai Intézetet, hogy a rákövetkező években a családon belüli erőszak nemekhez kötődő természetét elutasító ideológián alapuló tanulmányokat adjon közre. Ez olyan nézetek megjelenéséhez vezetett, hogy a családon belüli erőszaknak a férfiak a fő áldozatai (a Kormányzati Jelentés is ezt állítja), és megalapozta a nők elleni erőszakkal foglalkozó civil nőszerzetek eredményeinek figyelmen kívül hagyásával hozott, a Kormányzati Jelentésben hivatkozott különböző politikai és gyakorlati intézkedéseket, félrevezető üzeneteket tartalmazó kampányok folytatásához vezetett, s így hosszú időre elmélyítette a civil és állami szervezetek közötti együttműködés hiányát.

13.2.2.1 Rendőrség: az országos rendőrfőkapitány 13/2003. (III. 27.) ORFK intézkedése

A Belügyminisztérium és a rendőrség adott először intézményes választ a közvélemény és a civil szervezetek felhívására: az országos rendőrfőkapitány 13/2003. (III. 27.) ORFK intézkedése a civil szervezetekkel együttműködésben, s ezért az emberi-jogi szempontokat figyelembe véve készült. A dokumentumot minden rendőrnek ismernie és alkalmaznia kell. Hatékony alkalmazása érdekében több képzési programot is szerveztek, gyakran a civil szervezetek segítségével. A képzések azonban nem voltak szisztematikusak: korántsem jutottak el minden rendőrhöz.

Mind a NANE Egyesülettel, mind az egyéb civil szervezetekkel, valamint az azóta megszűnt Kríziskezelő Központtal kapcsolatba került áldozatok tapasztalatai azt tanúsítják, hogy a rendőröknek még mindig szükségük volna képzésre. Bár még ennél is sürgetőbb szükségük lenne stabil jogi alapra (lehetőleg mind a Büntetőtörvénykönyvben, mind a büntetőeljárás törvényben), hogy precíz útmutatással bírjanak a családon belüli erőszak megnyilvánulási formáira, illetve a vele kapcsolatos kötelezettségeikre és lehetőségeikre vonatkozóan. Lényegében a legtöbb családon belüli erőszakos esetben az intézkedést nem alkalmazzák megfelelően. Az áldozatok tipikus panaszai: a rendőrség nem veszi komolyan az áldozatnak a beavatkozásra, eljárásra vonatkozó kérelmét, és nem is ellenőrzi, hogy kíván-e az áldozat eljárást indítani, illetve arra hivatkozva nem megy ki, hogy úgymint magánindítványos bűncselekmény történt, és „akkor nem tudnak mit csinálni”; a rendőrség közli az áldozattal, hogy nincs sok értelme az elkövetőt rövid időre eltávolítani, mert még mérgesebben fog majd hazatérni; a rendőrség még csak nem is reagál a hívásra, hanem vár, hátha nem kell kimenni.⁴⁵

13.2.2.2 Országgyűlés: 45/2003 (IV. 16.) OGY határozat

A családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról szóló 45/2003 (IV. 16.) országgyűlési határozat határidőt is szabó feladatokat jelölt ki több állami intézménynek, ideértve a kormányt is. A határozatban szereplő intézkedéseket csak részlegesen valósították meg, azokat is egy-két éves késéssel. A távlatos rendelkezés mostani állapotában nem nyújt védelmet az áldozatoknak (lásd alább); a statisztikai adatok, mint

---

45 A tipikus problémák a NANE Egyesület segélyvonalának hívásaiból származnak. Ld. www.nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/integralt_magyar_nane_hcm.pdf.

említettük, többnyire még mindig nem szerepelnek nemek szerinti bontásban; a családon belüli erőszak női áldozatait fogadni képes menedékhelyek hálózata csak 2005-ben kezdte meg működését;⁴⁶ és a gyermek nélkül menekülő nők rendelkezésére álló krízishelyek még ma is mindössze 30 napig vehetők igénybe; a Kríziskezelő Központ nem sokkal a megnyitása után be is zárt, helyette egy telefonszolgálatot létesített a minisztérium, ahelyett, hogy a már hosszú évek óta sikerrel működő civil segélyvonal napi 24 órás üzemeltetését támogatta volna; a minisztérium bevezette és támogatja a mediációhoz hasonló, ún. „családi csoport konferencia” módszer alkalmazását a családon belüli erőszakos és egyéb esetekre (a „konfliktuskezelő konferencián” részt vesznek barátok, rokonok és a közösség elérhető tagjai, a helyi családsegítő központtal közösen). Összefoglalva: bár akadnak pozitív lépések és kezdeményezések, a határozat szisztematikus végrehajtása három évvel a dokumentumban szabott határidő után még mindig várat magára.

13.2.2.3 A 2005. évi CXXXV törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről

E jogi norma, bár igen hasznos lehetne a nők elleni erőszak áldozatai számára, mégis három fő gyenge pontja van: a) csak abban az esetben alkalmazható, ha az ügyben büntetőeljárás van folyamatban (ami a nők elleni erőszak legtöbb fajtája esetében gyakran hiányzik, mivel az áldozatok vagy félnek, vagy pedig nem tudnak eljárást indítani), b) az áldozatsegítésre vonatkozó kérelmet a bűncselekmény elkövetésétől számított három napon belül kell benyújtani (vagyis nem a büntetőeljárás megindításától számított három napon belül, ami azt jelenti, hogy ha például egy nő a törvény által biztosított harminc napos határidőn belül, de három napon túl dönt a magánindítvány előterjesztéséről, áldozatszesítő szolgáltatásokat már nem igényelhet), és végül c) az áldozat számára bíróság előtti jogi képviselést nem biztosít.

13.2.2.4 Büntetőeljárás: a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosítása

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 2006. február 14-i módosítása bevezette a távoltartó rendelkezést a magyar jogrendszerbe. Ez a módosítás a bíróságok számára valamivel konkrétabb és pontosabb feladatokat határoz meg, mint a fentebb említett jogszabály. A törvénymódosítási javaslat különféle változatai 2004 óta a minisztérium és a civil szervezetek közötti egyeztetésben készültek, s a javaslat már a Parlament előtt volt, mikor végül az Igazságügyi Minisztérium úgy döntött, hogy visszavonja azt. 2006-ban a minisztérium előállt egy újabb javaslattal, ez alkalommal kihagyva a civil szervezeti szakértőkkel való egyeztetést. A Parlament ez utóbbi javaslatot megszavazta, a távoltartást szabályozó módosítás így 2006. július 1-én lépett hatályba. A végül elfogadott törvény gyakorlatilag nem alkalmas arra, hogy védelmet nyújtson az áldozatoknak; ezt az aggályt a civil szervezetek a törvényjavaslat nyilvánosságra kerülése után, a parlamenti vita során előre jelezték. A jogszabály lényegesebb hibái, hiányosságai az alábbiak:

- A módosítás nem tartalmazza a családon belüli erőszak fogalmát, s nem tartalmaz utalást a nőkre (nyelvezete nem-semleges). Míg másutt talán nem ez jelentené a fő hiányosságot, egy olyan országban, ahol folyamatosan elutasítják azt a tényt, hogy a családon belüli erőszakkal szembeni fellépés főként a nők emberi jogainak hatékonyabb védelmét szolgálja, ez nagy baj. Ugyancsak probléma, hogy szakértők a családon belüli erőszakot gyakran olyan szociológiai, de főleg egyéni pszichológiai problémaként írják le, amivel a jognak nincs sok tennivalója (vagyis a jog a legjobb esetben másodlagosnak tekinthető az oktatás és a kultúra után) – ez szintén a családon belüli erőszak-fogalom jogszabályban történő meghatározásának szükségességét támasztja alá.
- A távoltartó rendelkezést a bíróság csak a sértett, a sértett képviselője, a magánvádló, a pótmagánvádló (ezek a párkapcsolati erőszak esetében gyakorlatilag mind a sértetteket

---

⁴⁶ 2007. elejéig nyolc intézmény csatlakozott, egyenként 4-4 hellyel álltak rendelkezésre. A programban való részvétel meghívásos pályázat útján volt elérhető. A program elején a minisztérium megtiltotta a női jogi szervezetekkel való együttműködést, ezt azonban hamarosan feloldotta.

jelentik) vagy az ügyész kérelmére hozhatja meg, és csak akkor, ha akár a sértett (vagy jogi képviselője) kérelmére, akár hivatalból már elindult egy büntetőeljárás.⁴⁷ Így a távoltartás kezdeményezése változatlanul főként az áldozat vállán nyugszik, kivéve azt az esetet, ha az ügyész proaktívan lép fel, ami a jelenlegi joggyakorlatban – mint alább látni fogjuk – nem jellemző. Az elkövető közös otthonból való eltávolítása iránti kezdeményezés terhét általában tehát az áldozatok viselik. A távoltartást még ideiglenes formában sem rendelheti el a rendőrség, s ez a beavatkozást egyértelműen késlelteti, megkérdőjelezve egyben a távoltartás intézményének valódi értelmét: az erőszakkal szembeni azonnali védelmet. Egy büntetőbíró által fél évvel a törvény hatályba lépése után végzett hazai kutatás⁴⁸ e hibák négy fontosabb negatív következményét tárta fel:

- A bírák jellemzően csak akkor hoztak távoltartó határozatot, ha azt az ügyész indítványozta, vagy legalább támogatta. Más szóval: egyedül az áldozat kérelmére a bíróság nem alkalmazta ezt a védelmi intézkedést.
- Az ügyészek csak olyan esetekben indítványozták a távoltartó határozat meghozatalát, ha az elkövető már előzetes letartóztatásban volt. Szöges ellentétben a rendelkezés eredeti céljával – azonnali védelem biztosítása akkor, amikor bár szükség van védelmi intézkedésre, de az előzetes letartóztatás elrendeléséhez nincs elegendő bizonyíték, – az ügyészek a távoltartás intézményét az elkövető szabadlábra helyezése érdekében használják, éppen azokban az esetekben, amikor pedig fennállnak az előzetes letartóztatás elrendelésének feltételei.
- A bírák a távoltartásra vonatkozó kérelmek elutasítását nem indokolják, a távoltartást elrendelő határozatokat azonban igen. Ezek szerint a bírák kezében vagy nincsenek alapos érvek a kérelmek elutasítására, vagy nem tartják fontosnak, hogy az áldozatok is értesüljenek a döntésük okairól. Szakszerűtlensége mellett ez a bánásmód megnehezíti, hogy az áldozatok és segítők megtudják, milyen hibát követhettek el kérelmük megfogalmazásakor, s mit kell legközelebb tenniük a sikeres bizonyítás érdekében.

A tanulmány megállapítja, hogy a távoltartó határozat általában nem kötelezte az elkövetőt a közös otthon elhagyására. Ez elég furcsa eredmény: nem tudjuk, akkor a távoltartó határozat vajon mit tartalmazhatott?

- A kutatást végző bíró szerint „amennyiben a megvizsgált ügyekből megállapítható jelenlegi szemlélet marad, akkor a magánvádas büntető ügyben [annak „csekély” tárgyi súlyúként való megítélése szerint] a sértett által előterjesztett távoltartás soha nem lehet eredményes”. A kutatás megállapítja továbbá, hogy „ugyanaz a helyzet akkor is, ha az ügyész »nem támogatja meg« a sértetti indítványt, ennek hiányában ugyanis (egy kivételtől eltekintve) az lett a vége, hogy az indítvány elutasításra került [...]”. A kutató bíró szerint „eleve alaptalannak ítéltetett az a sértetti indítvány, amely mellé az ügyész nem állt oda, vagy ahol kifejezetten elutasítást indítványozott”.

- A távoltartásra vonatkozó kérelem előterjesztésének feltétele egy folyamatban lévő büntetőeljárás. Ha tehát az áldozatok nem mernek feljelentést tenni, illetve ha az eljárás nem a Büntető Törvénykönyv alapján folyik (például az életveszélyes fenyegetés [többé-kevésbé: fenyegető zaklatás] nem bűncselekmény, hanem szabálysértés, ilyenkor az eljárás a szabálysértési kódexre alapul), nincs lehetőség e jogi eszköz igénybe vételére.

---

47 A legtöbb esetben a hatóság eleve feltételezi, hogy magánindítványos bűncselekmény történt, így hivatalból alig indul eljárás.

48 Czene Magdolna büntetőbíró konferencia-előadása, 2006. december 13. (kézirat). 6 hónap alatt mintegy 20 ügy volt.

- A jogszabály nem szab határidőt a bíróságnak a távoltartásra vonatkozó határozat meghozatalára; egyben a határozat 30 napon túli meghosszabbítását sem engedi.⁴⁹ Ez veszélyezteti az áldozatok biztonságát, különösen ha egyidejűleg büntető és polgári eljárás is folyamatban van.

A fentiek fényében a kormányzat számára az alábbi ajánlásokat tesszük:

- A nőket érő erőszakkal szembeni védelemmel ellentétesen ható tényezők felkutatása és kiiktatása érdekében szisztematikusan át kell tekinteni minden, a családon belüli erőszak szempontjából relevanciával bíró törvényt, miniszteri rendeletet és egyéb jogi normát, nem hagyva figyelmen kívül a pénzügyi akadályokat sem (pl. a később bizonyítékul szolgáló látleletért vagy a távoltartás elrendelésére vonatkozó kérelem benyújtásakor fizetendő illetékek), amelyek a nők jogorvoslathoz való hozzáférését gátolják;
- Lehetőség szerint egy a családon belüli erőszakról szóló elkülönített jogszabálycsomag keretében *sui generis* bűncselekményként kell meghatározni a családon belüli erőszakot és a fenyegető zaklatást, valamint alkalmasan módosítani kell a távoltartó rendelkezés szabályozását, és minden olyan jogszabályt, rendelkezést, amely jelenleg gyengíti vagy akadályozza a családon belüli erőszakkal szembeni védelmet;
- az országgyűlési határozatot teljes terjedelmében végre kell hajtani; és
- a fenti intézkedéseket a témában aktív civil szervezetekkel szoros együttműködésben célszerű megvalósítani.

13.2.2.5 Gyakorlati intézkedések a családon belüli erőszak terén

A Kormányjelentés számos olyan intézkedést említ, amely egyrészt a 45/2003 (IV. 16.) Ogy. határozat végrehajtását szolgálja, másrészt a családon belüli erőszakkal szembeni állami fellépés egyéb módjait példázza. Közös jellemzője azonban valamennyi felsorolt kormányintézkedésnek a területen működő civil nőszervezetekkel való együttműködés és az emberi jogi megközelítés teljes hiánya. Ez némileg változott az elmúlt egy-másfél évben, és reméljük, hogy ez a trend nem fog visszarendeződni a jövőben sem.

Ennek ellenére számos alapvető probléma maradt, amelyek felsorolása reményeink szerint hozzájárul azok mielőbbi orvoslásához.

- Ahogy azt korábban említettük, a 2004 januárjában a Kormány által elindított Krízis Központ egy évnyi működést követően megszűnt és helyére felállították az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálatot (OKIT). Ez utóbbi, nevéből következtethetően, nem folytatta a Krízis Központ főtevékenységét, a személyes jogi, szociális és lelki ügyféllátást. A személyes ügyféllátást a kormány oly módon sem kívánta biztosítani, hogy állami finanszírozásban részesítette volna az ilyen tevékenységet már régóta folytató civil szervezeteket;
- A Krízis Központ utódjaként felállított telefonszolgálat nem nők elleni erőszakra vagy családon belüli erőszakra specializálódott, általános krízishelyzetben lévő emberek segítése a deklarált céljuk. Munkatársaikat a nők elleni erőszakban jártassággal nem rendelkező személyek közül választották, a nők elleni erőszakkal foglalkozó civil szervezetek képzésük egyetlen stádiumába sem lettek bevonva. Ügyfeleink több alkalommal panaszkodtak a telefonszolgálat férfi operátoraira, akik gorombán, agresszívan, kevésbé empatikus módon kezelték őket. A nőjogi civil szervezetek nem tudnak szakmai kontrollt gyakorolni a szolgáltatásuk felett, mivel – félremagyarázva az ügyfelek adataira vonatkozó titoktartási szabályokat – tevékenységük nagy részéről azt állítják, hogy titkos. Mint korábban már jeleztük, érthetetlen számunkra, hogy a nők elleni erőszak áldozatai számára 13 éve segélyvonalat működtető NANE Egyesület szolgáltatásbővítését lehetővé tevő (a segélyvonalon önkéntesek dolgoznak) állami pénzügyi támogatás helyett miért kellett

---

49 Kizárólag újabb távoltartási kérelmet lehet benyújtani, újabb erőszak esetén.

bevezetni egy állami tulajdonú „konkurens” telefonszolgálatot. Ez a hozzáállás megnehezíti az állami-civil szektor közti együttműködést

- Eredetileg az OKIT rendelkezett kizárólagos hozzáféréssel a gyerek nélkül menekülő nők elhelyezését vállaló átmeneti otthonokhoz és a „titkos menedékházhoz” (a jelenlegi nevén Szociális és Munkaügyi Minisztérium által kizárólag családon belüli erőszak áldozatai számára megnyitott anyaothton), és csak az OKIT munkatársai közvetíthetnek emberkereskedelem áldozatokat a Baptista Egyház által nőkereskedelem áldozatai számára fenntartott menhelyre (részletesebben lásd a nőkereskedelemtől és prostitúcióról szóló fejezetben). Az állami-civil együttműködés terén mostanában tapasztalható előrelépés keretében a NANE Egyesület is megkapta ezeknek az anyaothtonoknak a telefonszámát. Reméljük, a jövőben jól működő munkakapcsolatot tudunk kialakítani a nők elleni erőszak áldozatait ellátó anyaothtonokkal is.
- A legtöbb bántalmazott nő – a gyermekvédelmi törvényben (!) rögzített állami normatíva alapján támogatásban részesülő – intézményben talál menedéket. Ezeknek két csoportja van: a családok átmeneti otthonai (CSÁO) és a krízisszállók. Egyik sem nők elleni erőszak áldozataira specializálódott. Ezen kívül léteznek még egyházak, vallási közösségek által működtetett egyéb menedékházak is. A legtöbb intézményben várólista van, így vészhelyzetben nem tudnak azonnali segítséget nyújtani. A Szociális és Munkaügyi Minisztérium létrehozta a regionális kríziskezelő hálózatot bántalmazott nők (szükség esetén gyerekeikkel együtt) elhelyezésére, de sem ezek, sem az anyaothtonok nem egységes, a más országokban bevált módszerek szerinti protokoll alapján működnek. Ellenkezőleg, számos olyan anyaothtonról tudunk, ahol megalázó, embertelen és elfogadhatatlan belső szabályok uralkodnak, ahol súlyosan sértik a nők és gyerekek emberi jogait. Így tudunk olyan esetről, hogy egy nőnek megtiltották, hogy heti három alkalomnál többször elhagyja az épületet; egy másik nőt arra kényszerítették, hogy válassza el 2 éves, még szopó gyermekét; van, ahol a lakók kötelesek minden nap este 6-ig beérni az intézménybe. A nőjogi szervezeteket nem vonták be a családok átmeneti otthonai személyzetének képzésébe, és csak a 2006-2007. évben vette kezdetét reményt keltő nyitottság az együttműködésre.

Nem vonjuk kétségbe a szolgáltatást nyújtók jóindulatát és a minisztérium jószándékát, s éppen ezért tartjuk szükségesnek a problémák megemléztetését, hogy a későbbiekben ne fordulhassanak még egyszer elő.

Ezért, a Kormány számára az alábbi javaslatokat tesszük a családon belüli erőszakkal szembeni fellépés és az áldozatok védelme terén teendő gyakorlati intézkedések tárgyában:

- Folytassák és erősítsék a területen dolgozó civil szervezetekkel való együttműködést,
- Növeljék a menedékházakban az áldozatok számára hozzáférhető férőhelyek számát,
- Indítsanak képzéseket az otthonok személyzete számára, s ezekbe vonják be a nők elleni erőszakkal (családon belüli erőszak, nemi erőszak, fenyegető zaklatás, emberkereskedelem, prostitúció) foglalkozó civil szervezeteket is;
- Biztosítsanak anyagi támogatást a civilek által hosszabb ideje fenntartott szolgáltatások nyújtására (telefonos segélyvonal, telefonos és személyes jogi és pszichológiai segítség, stb.)

13.3 Fenyegető zaklatás

A magyar jogban nincs a fenyegető zaklatásra vonatkozó jogszabály. Nincs külön jogszabály a fenyegető zaklatásról mint a nők elleni erőszak egyik fajtájáról, és a fenyegető zaklatás természete miatt (egy sor önmagában bűncselekménynek nem minősülő cselekményből áll), a

Büntető törvénykönyv általános rendelkezései sem vonatkoznak rá. Ennek megfelelően – a NANE és a PATENT jogsegélyszolgálatainak tapasztalatai szerint – a fenyegető zaklatás áldozatai nem kapnak megfelelő védelmet.

Ennek alapján javasoljuk a kormánzatnak, hogy:

- Terjesszen be a Büntető törvénykönyvet módosító törvényjavaslatot a parlamentben a fenyegető zaklatásról szóló rendelkezés bevezetéséről, amely írja elő a fenyegető zaklatás megelőzését és büntetését, az áldozatok védelmét, és a büntetési tétel megállapításakor vegye figyelembe, hogy a fenyegető zaklatás nagyon gyakran végződik a nő testi sérülésével vagy halálával, és így súlyos bűncselekménynek tekintendő.⁵⁰

13.4. Nemi erőszak

Általánosságban megjegyzendő, hogy semmi sem változott az (idegenek vagy ismerősök által elkövetett) nemi erőszakra vonatkozó jogszabályok vagy a jogalkalmazás területén sem az utolsó kormányzati jelentés, sem a CEDAW Bizottság arra adott ajánlásai óta. Nemrég az Amnesty International jelentést adott ki általában a nemi erőszakkal és különösképpen a házasságon belüli nemi erőszakkal kapcsolatos rendőri hozzáállásról, amely feltárta, hogy a magyar rendőrök előítéletesek, hozzáállásuk ellenséges, ami alkalmatlanná teszi őket az ilyen típusú bűncselekmények kivizsgálására.⁵¹

Javasoljuk, hogy Magyarország:

- Fogadjon el és valósítson meg olyan jogszabályokat, amelyek összhangban vannak a nemzetközi standardokkal és a CEDAW Bizottság ajánlásaival,
- Törölje el ennek a bűncselekménynek az esetében a magánindítvány 30 napos határidejét,
- Tegyen meg minden további szükséges lépést, hogy a nemzetközi kötelezettségeinek megfelelően hatékonyan fellépjen ez ellen a bűncselekmény ellen.

13.5 A szexuális bűncselekmények neve és a magánindítvány

A kormány mulasztást követett el azzal, hogy nem nevezte át személy elleni bűncselekményekké a szexuális bűncselekményeket. A Büntető törvénykönyv olyan kategóriákat tartalmaz, mint a „szemérem elleni bűncselekmények”, „vérfertőzés” (az incesztusra) stb., és maguknak a szexuális önrendelkezés elleni bűncselekményeknek a neve is „nemi erkölcs elleni bűncselekmények” maradt. Ez a helyzet CEDAW Bizottságnak az előző kormányzati jelentést követő, 2002-es ajánlásai⁵² ellenére.

Különösen problematikusnak tartjuk a Büntető törvénykönyv 209. paragrafusát, amely szerint a nemi erőszak, a szemérem elleni erőszak és még a megrontás (kiskorúval való közösülés) is csak magánindítványra büntetendő. Magánindítványt a sértett tehet. A törvény 22. paragrafusa szerint viszont a büntethetőséget kizárja a magánindítvány hiánya. Ez a szabályozás azzal, hogy az állam helyett az áldozatokat „jelöli ki” arra, hogy döntsenek az elkövető büntethetőségéről, súlyos terhet ró az áldozatokra. Az állam ugyanakkor mulasztást is elkövet, amikor az ilyen eseteket nem bünteti az elvárható gondossággal, és elmulasztja annak hangsúlyozását, hogy az ilyen bűncselekmények a nők emberi jogainak súlyos megsértését jelentik. A magánindítvány

50 Időközben született egy zaklatás tényállás, amely azonban még mindig nem felel meg a követelményeknek. (Btk. 176/A. §, hatályba lépés: 2008. január 1.)

51 <http://web.amnesty.org/library/index/engneur270022007>

52 CEDAW/C/2002/EXC/CRP.3/Add.10/Rev.1.

megtételének határidejét a törvény 30 napban szabja meg, ami tovább nehezíti a nők joghoz jutását.

13.6 Beleegyezési korhatár

A kormány, e téren is figyelmen kívül hagyta a CEDAW Bizottságának az előző Kormányzati Jelentés tárgyalásakor megfogalmazott ajánlásait⁵³, s elmulasztotta a beleegyezési korhatár 14-ről 18 évre emelését, megszegve ezáltal a gyermekházasságról szóló egyezmény 16. cikkelyének 2. bekezdését.

13.7 A szisztematikus szakemberképzés hiánya

A rendőrök, jogászok, szociális munkások, gyámügyesek, pszichológusok stb. általában nem kapnak képzést a nők elleni erőszakkal kapcsolatban. Ha mégis, ez legfőlegb egyes tanárok erőfeszítéseinek eredménye. A képzés tartalma sem rendszerezett: néha jól értesült szakemberek tartják a kurzusokat, más tanároknak azonban szexista a hozzáállásuk, és nem is rendelkeznek a családon belüli erőszak, illetve a nők és lányok elleni erőszak más formáinak kezeléséhez szükséges specifikus ismeretekkel, illetve képességekkel.

Bizonyos egyetemeken a jogásképzés keretében a nők elleni erőszak az általános emberi jogi szeminárium része. Van olyan egyetem is, ahol külön szeminárium szól erről, de a téma egyik esetben sem része a kötelező tananyagnak. Attitűd-formálásra, illetve a speciális áldozatcsoportok ellátásához szükséges készségek elsajátíttatására azonban még ezek a kurzusok sem vállalkozhatnak. (Legalábbis erre utalnak a NANE és a PATENT jogsegélyszolgálatain megforduló ügyfelek beszámolóí.)

A pszichológusok sem kapnak képzést a nők elleni erőszak strukturális természetéről. Ugyanakkor arra tanítják őket, hogy az emberi lélekben keressék az okokat, ezért a családon belüli erőszakot, de gyakran a nők elleni erőszak más formáit is az áldozat vagy ritkán az elkövető egyéni pszichopatológiája eredményének tekintik. Ez olyan félresiklott erőfeszítésekhez vezet, hogy megpróbálják kezelni a nő „provokatív”, „kasztráló” vagy „promiszkuus” viselkedését, vagy általánosságban a férfi erőszakosságát anélkül, hogy először biztosítanák a nő (fizikai, pénzügyi, érzelmi) biztonságát, s hogy az elkövetett erőszakért a felelősséget egyértelműen az elkövetőnek tulajdonítanak.

Nincs képzés a családon belüli erőszak, emberkereskedelem, prostitúció stb. áldozatainak különleges szükségleteiről. Nem terjed ki a tananyag az erőszak és az egyenlőtlenség olyan „puhább” formáira, mint a pénzügyi ellenőrzés vagy a szóbeli erőszak.

Széles körben elterjedtek ezek között a szakemberek között azok a pszichológiai nézetek, amelyek szerint a gyerekek szexuálisan vonzódnak a szüleikhez, a nők mazochisták, a család olyan rendszer, ahol minden családtag egyenlően járul hozzá a család kóros működéséhez, alapot teremtve ahhoz, hogy az incestus, az intim kapcsolati erőszak és a nők elleni egyéb erőszak áldozatait okolják. Szükség lenne ezeknek az attitűdöknek a felszámolására a célzottan a nők elleni erőszakkal foglalkozó képzéssel.

Egyetlen szociális munkás iskola kivételével a szociális munkások képzése nem tartalmaz kötelező kurzust a nők elleni erőszakról. Ez különösen veszélyes, mivel általában szociális munkások dolgoznak a fent említett anya- és családonthonokban és szállókon. Az átmeneti otthonok, krízisszállók egyike sem a családon belüli erőszak jellegzetességeire tekintettel összeállított működési elvek, gondozási terv, protokoll alapján működik, s egyikben sem dolgoznak e téren speciálisan képzett munkatársak. A menekülésre kényszerülő áldozatokat mégis ezekben az intézményekben fogadják és látják el.

A rendőrök kapnak képzést az emberkereskedelemről, ami magába foglalja a nőkereskedelemről való képzést. Mivel ez a képzés elsősorban szervezett bűnözési kérdésnek tekinti a

nőkereskedelmet, nem jeleníti meg a társadalmi nemi szerepek szempontját. Kérdéses, hogy ez a képzés hatékonyan csökkenti-e a rendőrök áldozathibáztató hozzáállását.

A kormányzati jelentés három helyen említi a rendőrök képzését. Az egyik a gyerekvédelmi jelzőrendszerrel kapcsolatos rendőrségi képzés (49. o.), a másik a távoltartó rendelkezéssel kapcsolatos képzés teljes hiánya (50. o.), a harmadik pedig a NANE által nyújtott, családon belüli erőszakról szóló képzés (51. o.). Ezek az utalások a rendőrség családon belüli erőszakkal kapcsolatos alacsony szintű képzettségéről beszélnek, és nem igényelnek további kommentárt. Az első utalásból megtudjuk, hogy a rendőröket csak három megyében képezték ki a jelzőrendszerrel, vagyis a hatályos gyermekvédelmi törvény által előírt kötelező szerepvállalásukról. A másodikból kiderül, hogy a távoltartó rendelkezésről nem folyik képzés. A harmadik pedig arról a képzésről tájékoztat, amelyet egy civil szervezet nyújt válogatott rendőröknek, általában pályázat útján elnyert külföldi pénzből. Nem tudunk – s ezek szerint a kormányzat sem tud – arról, hogy bármilyen más képzésben részesülne a rendőrök a családon belüli erőszakról, nem is beszélve a nők elleni erőszak más formáiról.

Összefoglalva: a nők elleni erőszakról szóló képzés vagy teljesen hiányzik, vagy ahol létezik, gyakran nem része a kötelező tananyagnak, illetve esetenként végzik. Az átadott attitűdök gyakran áldozathibáztatók, és az elsajátított tudás és készségek – már ha vannak – nem reagálnak az erőszak strukturális voltára és valóságára.

Ajánlások a szakemberek képzésével kapcsolatban

- Javasoljuk kötelezően elsajátítandó, a nők elleni erőszak különböző formáit ismertető tananyag-részek beiktatását a jogászok, szociális munkások, pszichológusok és az egyéb kapcsolódó szakmák képzésébe. A képzésnek ismereteket kell nyújtania a nők elleni erőszak és a nők és férfiak egyenlőtlen helyzete közötti kapcsolatáról, meg kell céloznia az áldozathibáztató attitűdök lebontását, készségeket kell nyújtania azoknak az intervencióknak a területén, amelyek biztosítják az áldozatok biztonságát és az elkövetők felelősségre vonását. A képzési anyagokat a női jogi civil szervezeteknek kell értékelniük, és tükröznie kell a vonatkozó nemzetközi dokumentumok szemléletmódját.

13.8 Áldozathibáztatás a szakemberek részéről

A NANE családon belüli erőszakkal foglalkozó lelkisegélyvonalának hívói és a PATENT jogsegélyszolgálatának ügyfelei széles körben tapasztalnak áldozathibáztató hozzáállást és az ebből következő mulasztást vagy nem megfelelő gyakorlatot a családon belüli erőszakkal foglalkozó szakemberek részéről (rendőrség, jogászok, szociális munkások, pszichológusok, gyámügyesek stb.). Az Amnesty International (AI) ugyanezt a jelenséget dokumentálta a családon belüli nemi erőszakról szóló kutatása során. Az alábbi példák ugyan főleg a családon belüli erőszakra vonatkoznak, nincs okunk feltételezni, hogy az itt dokumentált hozzáállás és gyakorlat alapvetően másmilyen lenne a nők elleni erőszak egyéb területein.

Amint azt a NANE és a PATENT említett szolgáltatásainak ügyfelei és az AI kutatása tanúsítja, a rendőrség gyakran elfogult a családon belüli erőszak üldözésekor. Míg más esetekben az áldozatot szavahihetőnek tekintik, és a rendőrség az áldozat állításait alátámasztó bizonyítékokat keres, addig a családon belüli erőszak esetében a rendőrség megkérdőjelezi az áldozat szavahihetőségét, és olyan bizonyítékokkal próbál előállni, amelyek megcáfolhatják az áldozat állítását. Ez nyilvánul meg az igazságügyi pszichológus szakértők munkájában is, akik nagyon gyakran csak az áldozatot vizsgálják meg, illetve incesztusügyekben az anyát, míg a férfi gyanúsítottat nem. Ezek a vizsgálatok arra keresik a választ, hogy a nő hazudik-e, nem pedig arra, hogy az elkövető elkövethette-e a bűncselekményt. A pszichológus bevonása ezekbe az ügyekbe a panaszos feltételezett pszichológiai problémáira irányítja a figyelmet, nem pedig az elkövetéssel gyanúsított tetteire. A legtöbb esetben a rendőrség elmulasztja a családon belüli erőszak eseteinek alapos

kivizsgálását, gyakran egy már előítéletes igazságügyi pszichológus szakértői vélemény alapján. Képzés híján a rendőrségi alkalmazottak gyakran az áldozatok hazugságának vagy kétes szavahihetőségének a bizonyítékát látják a traumatizáltak töredezett és inkohérens beszámolóiban. A különleges kikérdezési eljárások (pl. női rendőr, videofelvétel használata) hiánya a nők elleni erőszak ügyeiben tovább csökkentheti annak esélyét, hogy a nők megtalálják saját hangjukat, és további traumatizálódásnak és visszaéléseknek teszi ki őket.

A családon belüli erőszak területén végzett szociális és pszichológiai intervenciók gyakran nem alkalmazzák a társadalmi nemi szerepek ismereteit. Rutinszerűen használják családon belüli erőszak esetén a családos csoportkonferenciát, a mediációt és a családterápiát, miközben a nemzetközi szakirodalom komoly fenntartásokat fogalmaz meg ezeknek a technikáknak a családon belüli erőszakra való alkalmazhatóságával kapcsolatban. Kutatások kimutatták, hogy az ilyen beavatkozások során – amelyek célja, hogy a szisztematikus bántalmazás áldozata és elkövetője mindkét fél számára elfogadható eredményt alkudjon ki – gyakran sérül az áldozat biztonsága, érdekeinek artikulációja és érvényre juttatása, és az igazság szolgáltatása. Ennek ellenére a gyámügyi eljárás során a családon belüli erőszak áldozatai mediáción való részvételre kötelezhetők. Ráadásul 2007 januárja óta a mediáció a három évig terjedő börtönnel büntethető bűncselekmények esetében is lehetséges, ideértve a családon belüli erőszak során elkövetett bűncselekményeket is. Az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium 2006-ban a családi csoportkonferenciát – amely egy a társadalmi nemi szerepek ismeretét teljességgel nélkülöző mediációs technika – ajánlotta mind a családon belüli erőszak áldozatainak, mind elkövetőinek rehabilitációjára. Ez a technika egyenlő felek között kíván megegyezést elérni, és így figyelmen kívül hagyja azt, hogy egy hónapok vagy évek bántalmazásával erejét veszített nő képtelen az érdekeit a bántalmazóval szemben képviselni. A PATENT jogsegély-szolgálat és a NANE ügyfelei beszámolnak arról, hogy ezek a szociális szolgáltatók gyakran a közös gyerekfelügyeletet tekintik a családon belüli erőszak ügyek ideális eredményének, ami nincs tekintettel arra, hogy a gyerekeknek szükségük van arra, hogy biztonságban legyenek az elkövetőtől.

Ajánlások a szakemberek áldozathibáztatásával kapcsolatban

- Javasoljuk olyan képzések szervezését és támogatását, amelyek megváltoztatják a szakemberek áldozathibáztató attitűdjeit. A kormánynak támogatnia kellene azt, hogy a különböző szakmák számára egyértelmű standardokat és eljárásokat hozzanak létre, amelyeket családon belüli erőszak, prostitúció, nemi erőszak stb. eseteiben kellene követni, hogy biztosítva legyen a nők biztonsága és emberi méltósága.
- A kormánynak ezeknek a standardoknak és eljárásoknak az alkalmazását figyelemmel kell kísérnie.
- Javasoljuk, hogy a kormány bocsásson ki olyan jogszabályt, amely kifejezetten megtiltja a mediáció, a család- vagy párterápia, a családi csoportkonferencia és hasonló eljárások használatát családon belüli, illetve kapcsolati erőszak esetén.

13.9 A családon belüli erőszakkal kapcsolatos egyértelmű álláspont hiánya

Az egyenlő esélyek területén dolgozó kormányhivatalnokok kétes attitűdjeiknek adtak hangot a családon belüli erőszakkal kapcsolatban. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium internetes portálja, amelynek célja, hogy információt szolgáltatson a családon belüli erőszakról⁵⁴, tele van az elkövetők felelősségét csökkentő, illetve az áldozatokat hibáztató kijelentésekkel. „A szakemberek is sokat vitáznak [a családon belüli erőszakról]. A családon belüli erőszak megítélése a kultúrával

---

54 <http://www.im.hu/csaladonbelul/>

és a társadalmi normákkal is összefügg.”⁵⁵ „[E]gy pofon, illetve a pofonnal okozott sokk segített abban, hogy gyerekként kialakuljon például a veszélyérzete.”⁵⁶ „Erőszak alkalmazása nélkül lehetetlen gyerekeket felnevelni.”⁵⁷

Lehet ugyan, hogy a kormány elkötelezte magát amellett, hogy megfeleljen az erőszak elleni fellépés nemzetközi standardjainak, az általa pénzelt hivatalnokok és intézmények folyamatosan olyan állásfoglalásokat bocsátanak ki, amelyek ellentmondanak ezeknek az elköteleződéseknek.

Ezek az állásfoglalások aláássák és megkérdőjelezzik a Kormányzati Jelentés által említett szórványos tájékoztatási és oktatási erőfeszítéseket, mivel az erőszakot elfogadhatónak és a kulturális és társadalmi normákhoz képest relatívnak tüntetik fel. Ezek az állásfoglalások jelzik, hogy át kell alakítani a kormányhivatalnokok gondolkodásmódját, mielőtt változást várhatunk a nők elleni erőszak területén.

Ajánlás a családon belüli erőszak elleni állásfoglalásról

- Javasoljuk a kormánynak, hogy az Árnyékjelentést író civil szervezetek bevonásával szervezzen képzést hivatalnokai körében annak érdekében, hogy elősegítsék a nők elleni erőszakkal szembeni hozzáállásuk megváltozását. A kormány bocsásson ki egyértelmű szakmapolitikai elveket hivatalai és intézményei mindegyike számára, kimondva, hogy minden a kormány alkalmazásában álló személynek el kell ítélnie a nők elleni erőszaknak még a legenyhébb formáját is nyilvános megnyilvánulásaiban.

---

55 Göncz Kinga, államtitkár: „Van, amikor segíteni kell, bár nem kérik” <http://www.im.hu/csaladonbelul/?ri=504&ei=13>. Letöltve: 2007. 05. 18.

56 Gönczöl Katalin, az Igazságügyi Minisztérium miniszteri biztosa, korábban emberi jogi biztos: „Meg kell érteni, hogy ezt másként is lehet” <http://www.im.hu/csaladonbelul/?ri=504&ei=10>. Letöltve: 2007. 05. 18.

57 „Beszélgetés Somlai Péter Szociológussal”, <http://www.im.hu/csaladonbelul/?ri=504&ei=34>. Letöltve: 2007. 05. 18.

14. FEJEZET

Záró megjegyzések

Megpróbáltunk átfogó képet adni a magyarországi nők helyzetéről, és a figyelmet a legégetőbb problémákra irányítani. Alapvető hibának tartjuk, hogy a magyar állam cselekvései során nem tekintette partnernek a női jogokkal emberi jogi szempontból foglalkozó civil szervezeteket. Arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a magyar kormány által a nők jogainak erősebb védelme érdekében a jelentési időszak során kétségkívül megtett pár nagyon fontos, bár koordinálatlan lépést – ha van is javulás e tekintetben – még mindig nem irányítja átfogó, a nemzetközi normákra és a női jogokkal foglalkozó civil szervezetek ajánlásaira tekintettel kialakított stratégiai terv.

Reméljük, hogy az itt közölt Árnyékjelentés segítségére lesz a Bizottságnak, hogy teljes mértékig megértse a magyarországi nők helyzetét, és hogy további lépéseket ajánljon a részes magyar állam számára, annak érdekében, hogy jobban érvényesüljön a nők egyenlőséghez és biztonságához való joga.

Budapest, 2007. május 25.